

Kinderen vragen over Seksualiteit

Een onderzoek in opdracht van Rutgers naar de aard van vragen die kinderen stellen aan De Kindertelefoon

Krista Antal
Robbin de Jong
Mirt Ockels
Dionne Witschge

Begeleiding docent:	Gerdien Steenbeek
Begeleiding Rutgers:	Marianne Cense
Begeleiding De Kindertelefoon:	Merel Luichies

Opdracht in het kader van de BA cursus Antropologie van Gender, Seksualiteit en het Lichaam o.l.v. dr. Gerdien Steenbeek, Culturele Antropologie, Universiteit Utrecht, November 2018

Inhoud

Voorwoord.....	2
1. Inleiding.....	3
2. Rutgers.....	5
3. Onderzoekresultaten	6
3.1 Zoenen	6
3.2 Seks.....	7
3.3 Masturberen	10
3.4 Porno.....	11
3.5 Het lichaam.....	11
3.6 Soa's en voorbehoedsmiddelen	13
3.7 (Ongewenste) zwangerschap	15
3.8 Verliefd en verkering	16
3.9 LGBTQ+.....	17
3.10 Grenzen en/of overschrijdingen	19
3.11 Misbruik en incest.....	21
3.12 Loverboys en sociale status.....	23
3.13 Online gedrag en Sexting.....	25
4. Eerste verkenning: vragen zonder antwoord	28
5. Conclusie en aanbeveling	31
6. Discussie.....	35
Bijlage 1: Draaiboek Focusgroepen	37
Bijlage 2: Informatiebrief Focusgroepen	38
Bijlage 3: Samenstelling focusgroepen	39

Voorwoord

De Kindertelefoon heeft veel kennis over de vragen en problemen die kinderen en jongeren hebben, ook over seksualiteit. Dit rapport is opgesteld om erachter te komen wat deze vragen en problemen precies inhouden. Hiervoor is er een tijdelijke overeenkomst tot stand gekomen tussen Rutgers en de bacheloropleiding Culturele Antropologie van de Universiteit Utrecht. Wij, studenten van Culturele Antropologie, hebben in opdracht van De Kindertelefoon zeven verschillende locaties bezocht om focusgroepen te houden met de vrijwilligers. De resultaten van deze focusgroepen zijn vervolgens geanalyseerd om te kijken wat voor soort problemen en vragen omtrent seksualiteit kinderen en jongeren hebben.

Onze dank gaat uit naar Gerdien Steenbeek voor haar begeleiding van het onderzoek. Ook willen wij Marianne Cense, onderzoeker en interventieontwikkelaar bij Rutgers, en Merel Luichies, beleidsmedewerker en projectleider Kwaliteit bij De Kindertelefoon, bedanken voor hun opdracht en ondersteuning van het onderzoek. Tot slot bedanken wij alle vrijwilligers van De Kindertelefoon die hebben deelgenomen aan de focusgroepen. Hun ervaring en inzet was essentieel in het verkrijgen van de informatie.

1. Inleiding

De opdracht betreft een kwalitatief onderzoek naar vragen over seksualiteit die aan bod komen in de gesprekken van kinderen met vrijwilligers van De Kindertelefoon. Rutgers en De Kindertelefoon werken samen omdat de vrijwilligers van De Kindertelefoon veel kennis hebben over de vraagstukken van kinderen over seksualiteit. Ondanks deze kennis en informatie, is er nog weinig concrete data beschikbaar over de vraagstukken omtrent seksualiteit. De Kindertelefoon registreert namelijk elk telefoontje, maar vraagt niet veel informatie aan kinderen omdat dat het gesprek belast. De tijd die wordt besteed aan het registreren gaat namelijk van de tijd van het kind af. Dat is ook het spanningspunt van De Kindertelefoon: ze hebben veel kennis maar kunnen er weinig mee. De samenwerking met Rutgers en daarmee met de Universiteit Utrecht is een verkenning naar hoe deze kennis ingezet kan worden.

De Kindertelefoon registreert alleen het onderwerp van een gesprek met een kind. Deze gesprekken gaan zowel via de telefoon als via een chat. Andere kenmerken zoals gender en leeftijd worden ook ingevuld wanneer dit relevant is voor de vraag of ingeschat kan worden door de vrijwilliger. Daarnaast wordt ook aangegeven of gebeld wordt door een individu of door een groepje. Bij de chat is dit overzichtelijker: kinderen mogen namelijk zelf deze informatie invullen als zij dat willen. De informatie resulteert in een overzicht met cijfers, maar de vragen die worden gesteld zijn dan niet bekend. Het doel van dit onderzoek is het verhaal achter de cijfers te laten zien, en dit op een kwalitatieve manier te doen. Met ‘thick descriptions’ proberen we het brede scala aan vragen en problemen te tonen.

De onderzoeksvragen luiden als volgt:

1. Wat voor vragen stellen kinderen aan De Kindertelefoon?
2. Welke indeling in thema's is te maken op basis van leeftijd?
3. Zijn er andere verschillen die relevant zijn? (Stellen meisjes andere vragen dan jongens, hoe zit het met culturele verschillen? Of anderszins?)
4. Zijn er vragen waarbij De Kindertelefoon meer ondersteuning nodig heeft deze te beantwoorden?

De laatste deelvraag is later toegevoegd. Rutgers gaf aan dat dit gewenste informatie is. Gezien de korte duur van de focusgroepen, hebben wij het opgenomen in het draaiboek als een eerste verkenning.

De onderzoeksmethode is informatie verkrijgen door middel van focusgroepen met vrijwilligers van De Kindertelefoon. Deze focusgroepen vonden plaats op de zeven regionale locaties van De Kindertelefoon, met een wisselende hoeveelheid van drie tot negen vrijwilligers per focusgroep. Voor de focusgroepen hebben we een semigestructureerd draaiboek ontworpen met verschillende rondes. De eerste ronde werd er gekeken naar de vragen die bij de vrijwilligers opkwamen, op basis waarvan categorieën voor de tweede ronde werden ontworpen. Daardoor zijn deze categorieën per locatie verschillend. Wij hebben hiervoor gekozen zodat er sprake is van een proces waarin informatie ‘bottom-up’ wordt gevonden, in plaats van dat dit ‘top-down’ is. In de tweede ronde werden deze onderwerpen op Flipovers of op whiteboards geschreven, waar de vrijwilligers de vragen en

gespreksonderwerpen onder konden opschrijven. In de volgende rondes werd er aan de hand van de opgeschreven vragen gekeken of er nog vragen misten of dat er een onderwerp was dat niet onder deze categorieën te scharen viel. Daarnaast werd onderzocht of er bepaalde kenmerken te onderscheiden zijn in wie de vragen stellen met betrekking tot gender en leeftijd, maar ook met betrekking tot culturele en religieuze diversiteit. In de laatste ronde vond een eerste verkenning plaats naar vragen of onderwerpen waar De Kindertelefoon nog geen antwoord op heeft of nog geen weg kent om kinderen naar door te sturen. Tijdens de focusgroepen werden onderwerpen die in een bepaalde ronde thuishoren ook al tijdens eerdere rondes besproken. Door de flexibele benadering van het draaiboek konden wij op zulke momenten doorvragen. Een gevolg hiervan is dat de volgordes en duur van de verschillende rondes per focusgroep variëren.

Deze studie is voornamelijk in tweetallen uitgevoerd. Bij het maken van het draaiboek is iedereen gelijkmatig betrokken geweest. De focusgroepen in Nijmegen, Rotterdam, Groningen en Tilburg werden verzorgd door Krista en Mirt. Robbin en Dionne waren verantwoordelijk voor de focusgroepen in Almelo, Amsterdam en Utrecht. Er is besloten om de focusgroepen in tweetallen uit te voeren, zodat kon de één zich meer richten op het maken van aantekeningen terwijl de andere meer het gesprek begeleidde en eventueel door kon vragen op bepaalde onderwerpen. Na iedere focusgroep werd er in een logboek geschreven hoe de focusgroep was verlopen, wat wel werkte en wat eventueel beter kon. Na de focusgroepen werden de veldaantekeningen en de basisanalyses per stad uitgewerkt door de één, waarna de ander dit aanvulde. Vervolgens hebben Robbin en Mirt de analyses per onderwerp geschreven. Krista heeft bijgedragen aan het uitwerken hiervan. Zij was ook verantwoordelijk voor het schrijven van de inleiding en lay-out van dit rapport. Dionne heeft de conclusie en aanbeveling uitgewerkt en Robbin heeft de discussie geschreven. In dit proces hebben wij constant overlegd, elkaars stukken gelezen en deze van feedback voorzien. Verder was Robbin woordvoerder en Mirt contactpersoon

In dit onderzoeksrapport wordt allereerst een inleiding gegeven over Rutgers, waarin de doelen, activiteiten en visie van de organisatie worden belicht. Vervolgens worden de onderzoeksresultaten per onderwerp gepresenteerd. Dit bestaat uit twee onderdelen. Per onderwerp worden eerst de vragen en problemen, zoals voortgekomen uit de focusgroepen, opgesomd. Hierna volgt een analyse van deze gegevens in het kader van leeftijd, sekse, culturele en religieuze diversiteit. Hierin is de keuze gemaakt de verschillende locaties van De Kindertelefoon als een collectief te zien en geen onderscheid te maken tussen de locaties. In de conclusie van dit rapport geven wij antwoord op de onderzoeksvragen en doen we een aanbeveling op basis van dit onderzoek. We sluiten dit rapport af met een reflectie op het onderzoek.

2. Rutgers

Rutgers bestaat sinds 1 januari 2011 en komt voort uit een fusie van de Rutgers Nisso Groep en de Wereldbevolkingsstichting. De organisatie staat voor gelijkwaardige seksuele verhoudingen, behoud en verbetering van seksueel welzijn en reproductieve gezondheid, behoud van seksuele en reproductieve rechten en de emancipatie van bijzondere groepen. Om dit te bereiken steunt de organisatie op drie pijlers: onderzoek, pleitbezorging (ook wel *advocacy* genoemd) en interventies door middel van programma's en projecten. Onderzoek geeft inzicht in bepaalde situaties en onderbouwt het werk met wetenschappelijk bewijs.¹ Voorbeelden van deze onderzoeken zijn *Seksuele gezondheid in Nederland 2017*, *Seks onder je 25e 2017* en *Seksuele gezondheid van LHBT's*.²

Rutgers pleit bij overheden en beleidsmakers voor de rechten van jongeren, vrouwen en minderheden, voor betaalbare anticonceptie en zorg tijdens zwangerschap, bevalling en abortus. Met deze programma's en projecten maakt de organisatie zowel in Nederland als daarbuiten verschil, met de hulp van partnerorganisaties en professionals in het veld. Dit alles wordt gedaan met een bepaalde visie die Rutgers als volgt omschrijft: 'Mensen zijn vrij om seksuele en reproductieve keuzes te maken, met respect voor de rechten van anderen, in een samenleving die ze daarin ondersteunt.' Om dit te bereiken geeft Rutgers voorlichting, verbetert de toegang tot informatie en zorg en versterkt professionals, organisaties en samenlevingen. Oftewel, Rutgers verbindt onderzoek, implementatie en pleitbezorging om zo te 'streven naar een wereld waarin we allemaal de baas zijn over onze eigen seksualiteit en waarin relaties gelijkwaardig zijn, zonder dwang of geweld. En waarin we de mogelijkheden hebben om zelf te bepalen of we kinderen willen en hoeveel,' aldus Ton Coenen, directeur Rutgers.³

¹ Rutgers. 2018. *Visie en missie / Rutgers*. Toegang op 9 oktober 2018. <https://www.rutgers.nl/wie-wij-zijn/visie-en-missie>.

² Rutgers. 2018. *Seksuele gezondheid en gedrag / Rutgers*. Toegang op 9 oktober 2018. <https://www.rutgers.nl/feiten-en-cijfers/seksuele-gezondheid-en-gedrag>.

³ Rutgers. 2018. *Rutgers / Kenniscentrum op het gebied van seksualiteit*. Toegang op 9 oktober 2018. <https://www.rutgers.nl/>.

3. Onderzoeksresultaten

In deze paragraaf worden de resultaten van de focusgroepen op de locaties van De Kindertelefoon in Almelo, Amsterdam, Groningen, Nijmegen, Rotterdam, Tilburg en Utrecht getoond. Eerst wordt meer algemene informatie over de telefoon- en chatgesprekken uiteengezet. Ten tweede wordt per onderwerp een lijst met vragen die kinderen stellen weergegeven, gevolgd door een analyse van de vragen en de identiteit van de kinderen die hierover het gesprek aangaan in het kader van gender, leeftijd, culturele en religieuze achtergrond.

Om te beginnen is het belangrijk te vermelden dat per onderwerp niet alleen de letterlijke vragen, maar ook de ‘vragen’ zonder vraagteken getoond worden. Niet alle kinderen die bellen of chatten met De Kindertelefoon hebben namelijk een directe vraag. Sommigen willen hun hart luchten of praten over de situatie.

Daarnaast valt over het algemeen op dat de vragen die kinderen stellen en de ondertoon ervan in het algemeen variëren in het kader van leeftijd, gender, culturele en religieuze achtergrond. Ten aanzien van leeftijd merkten de vrijwilligers op dat kinderen serieuze, meer doelgerichte en diepgaande vragen stellen naarmate ze ouder worden en ze in de puberteit zitten. Met betrekking tot gender werd duidelijk dat jongens minder makkelijk over bepaalde onderwerpen praten dan meisjes, wat voortvloeit in de soort vragen die ze stellen en de manier waarop ze gesprekken beginnen. Zo zouden jongens vaker minder serieus zijn en in groepjes bellen om stoer te doen, terwijl meisjes vaker onzekerheid laten blijken in gesprekken. Dit plaatsten de vrijwilligers in het discours dat jongens stoer moeten zijn en meisjes afhankelijk en kwetsbaar mogen zijn. Op het gebied van religieuze en culturele diversiteit bleek dat religie en cultuur verweven zijn in bijna alle onderwerpen rondom seksualiteit. De veronderstelde reden hiervoor is dat verschillende geloven en culturen per definitie andere denkbeelden hebben over onderwerpen als seks, masturberen en relaties.

Ten slotte worden twee thema's genoemd buiten het bestek van een specifiek onderwerp. Het eerste thema is schaamte tegenover de ouders. Zo willen kinderen niet dat ouders weten van hun gedrag of voorkeur en durven ze bepaalde websites niet op te zoeken, omdat ze bang zijn dat de ouders het dan kunnen zien. Het tweede thema dat vaak naar boven komt is de vraag of bepaalde voorkeuren, uiterlijkheden, gedrag et cetera normaal zijn. Kinderen zijn op zoek naar de norm teneinde het voldoen aan die norm.

3.1 *Zoenen*

De vragen die kinderen stellen over dit onderwerp:

- Hoe moet het?
- Hoe moet ik tongen?
- Wanneer doe je je mond open en je tong naar buiten?
- Hoe geef ik aan dat ik wil zoenen?
- Hoe kan ik beter worden in zoenen?
- Ik wil voor het eerst zoenen, is dat normaal op mijn leeftijd?
- Is het raar dat ik nog niet heb gezoend?

De gesprekken over zoenen gaan over hoe je moet zoenen, hoe je aangeeft dat je wil zoenen, hoe je er beter in kan worden en of het normaal is om op een bepaalde leeftijd al te willen zoenen. De vrijwilligers merkten op dat er geen onderscheid te maken is tussen de vragen van jongens en meisjes. Daarnaast vertelden ze dat vragen over zoenen van alle leeftijden zijn. De religieuze achtergrond van de vragenstellers was de vrijwilligers niet bekend.

3.2 Seks

Dit onderwerp gaat over seks in de inclusieve zin van het woord. Het gaat dus niet alleen om coïtus, maar ook over vingeren, aftrekken, pijpen en beffen. De vragen die kinderen hierover stellen zijn talrijk. Daarom hebben wij onderscheid gemaakt door middel van drie categorieën: *Seks in theorie*, *De eerste keer* en *Seks in de praktijk*.

De vragen die kinderen per categorie stellen:

Seks in theorie

- Wat is neuken/vrijen/vingeren/aftrekken/ pijpen/beffen/anaal?
- Ik hoor mijn ouders rare geluiden maken in de slaapkamer, wat zijn ze aan het doen?
- Wat is standje X of handeling X?
- Wat is spuiten van een meisje?
- Hoe moet het?
- In welk gaatje moet het?
- Hoe penetreer je iemand?
- Hoe lang duurt het?
- Hoe moet je zoenen, pijpen, beffen, aftrekken, vingeren, strippen, lapdancen?
- Hoe gaat seks met iemand van hetzelfde geslacht?
- Hoe moet anaal?

De eerste keer

- Waar doe je het?
- Met wie? Iemand die speciaal is of met wie je verkering hebt?
- Wanneer ben je eraan toe?
- Wanneer heb je seks? Is het niet te snel?
- Wanneer is het normaal om seks te hebben als je een relatie hebt?
- Hoe weet ik dat ik er klaar voor ben?
- Welke leeftijd is normaal?
- Is het raar dat ik nog maagd ben?
- Is het normaal dat ik nu al seks wil?
- Hoe vaak heb jij het gedaan? Hoe oud was jij bij de eerste keer?
- Mag ik al seks hebben op mijn 14e?
- Hoe gaat de eerste keer?
- Doet de eerste keer pijn? Hoeveel pijn doet het? Zal het gaan bloeden?
- Hoe begin ik over een condoom?
- Hoe moet ik beginnen?
- Welke stappen zijn er?

- Is er een volgorde hoe je het moet doen, zijn er regels?
- Hoe ga je over van zoenen tot seks?
- Hoe doe je voorspel?
- Ik wil het vanavond doen.
- Hoe weet ik of de ander ook wil wat ik wil?
- Moet ik wel seks hebben?
- Mijn vriend(in) wil al, maar ik nog niet.
- Hij/zij heeft al ervaring, maar ik nog niet, wat nu?
- Hoe maak ik het bespreekbaar?
- Hoe geef ik aan dat ik seks wil of wil zoenen?

Seks in de praktijk

- Hoe weet ik wat ik lekker vind?
- Wat vindt een meisje/jongen, mijn vriend/vriendin/ de ander fijn/lekker?
- Wat is een fijn standje?
- Heb ik een gekke fetisj?
- Ik wil het een keer doen met iemand van een andere etniciteit of huidskleur.
- Het doet pijn.
- Ik ben nog niet klaargekomen. Wat doe ik fout?
- Het lukt niet, hij ging er niet in. Ik weet niet hoe het komt
- Mijn vriend(in) wil ...mij van achteren nemen.
- Zoals ik seks heb, is dat normaal?
- Als ik ..., dan gebeurt er ..., is dat normaal?
- Hoe kan ik goed of beter worden in beffen, pijpen, zoenen en neuken?
- Wat kan ik gebruiken om de seks spannender te maken?
- Ik moet het stiekem doen, want het mag niet.
- Ik heb seks gehad, maar dat mag niet van mijn geloof. Ik ben bang dat mijn ouders erachter komen.
- Ik mag geen seks hebben van mijn ouders, maar het is toch gebeurd.
- Ik heb seks gehad voor het huwelijk en dat is verboden. Wat moet ik doen?

De vragen die gesteld worden over seks zijn talrijk. Kennisvragen, zoals wat is X en hoe moet je X?, worden gesteld door kinderen van alle leeftijden. Kinderen van 8 tot 12 jaar oud willen weten wat verschillende seksuele handelingen zijn. Kinderen van rond de 12 jaar houden zich meer bezig met hoe deze handelingen uitgevoerd moeten worden. Ze hebben dan niet per sé als doel om daadwerkelijk seks te hebben. De vragen zijn dan ook niet gericht op seks in de praktijk of de eerste keer. Zoals een vrijwilliger zegt: 'Bij jonge kinderen, daar vertel je wat vrijen is en bij oudere kinderen de details.' De vrijwilligers gaven aan dat verschillen tussen jongens en meisjes er daarbij niet toe doen en dat religie vaak ongemarkeerd blijft in de gesprekken hierover.

De vragen over de eerste keer zijn meer gedetailleerd en gaan in op hoe de eerste keer verloopt en wat daar allemaal bij komt kijken. Een onderdeel hiervan is op welke manier je seks moet beginnen en of daar een bepaalde volgorde voor is. Een vrijwilliger zegt hierover:

‘Zelfs als ik alles precies uitleg van zoenen, aanraken en voorspel en dan ga je seks hebben, ... dan denken ze nog steeds dat er iets magisch moet gebeuren voor je kan beginnen. ... Dat ze verwachten dat er een timer afgaat.’

Een ander aspect van de eerste keer is wanneer, waar en met wie dit moet gebeuren. Zo vragen kinderen zich af of je het moet doen met iemand die speciaal is of met wie je verkering hebt en of het normaal is dat ze het op een bepaalde leeftijd al doen of willen doen. Een vrijwilliger vertelde dat kinderen niet altijd bij elkaar op de kamer mogen slapen en merkte daarbij op: ‘Dan worden ze creatief: in de schuur.’ Ook wordt besproken hoe je erachter kan komen of je er klaar voor bent. Verder worden vragen gesteld over of het pijn doet, hoe je weet wat je zelf wil en wat de ander wil. Dit zijn vragen die gesteld worden door kinderen van 12 jaar en ouder. De vrijwilligers konden bij deze vragen evenmin een onderscheid aanduiden tussen jongens en meisjes. Tevens gaven ze aan dat religie vaak niet genoemd wordt bij deze onderwerpen.

Naast kennisvragen stellen kinderen ook praktische vragen over seks. Dan komt ter sprake of de ervaringen met seks wel normaal zijn en of er manieren zijn om seks te verbeteren voor zichzelf en de ander. Soms bespreken de kinderen of hun seksuele interesses wel normaal zijn, zoals fitisjes en de wens seks te hebben met iemand met een andere huidskleur. Ook de minder positieve verhalen komen dan aan bod. Zo vertellen vrijwilligers over kinderen die seks hebben gehad voor het huwelijk, terwijl hun ouders en/of de islam en het christendom dat verbieden. Een ander voorbeeld hiervan is dat de eerste keer niet zo romantisch en soepel verloopt als in films en porno wordt getoond. Kinderen reageren dan aldus:

‘Maar ik vond het helemaal niet lekker, het was helemaal niet fijn. Het ging drie keer niet, het was gedoe met opruimen.’ en

‘Ik ben nog niet klaargekomen, dus het ligt aan mij, ik doe iets fout.’

Deze vragen worden gesteld door zowel jongens als meisjes van 14 jaar en ouder. Wel stellen jongens en meisjes andere soort vragen of hebben de vragen een andere ondertoon. Jongens vertonen bijvoorbeeld meer machogedrag tijdens de gesprekken. De hulpvragen die ze De Kindertelefoon in dit verband stellen, hebben te maken met hun zoektocht naar een sekspartner. Meisjes gaan eerder het gesprek aan over kwetsbaarheid bij seks en wat ze niet willen. Dat seks pijnlijk is, wordt bijvoorbeeld vaak aangekaart door meisjes. Dat betekent niet dat jongens hier geen vragen over stellen of dit bespreekbaar maken. Een vrijwilliger vertelde bijvoorbeeld dat een jongen samen met zijn vriendin had gebeld over de pijn die zijn vriendin had bij het vrijen, wat zij bij haar vorige vriend niet had.

Wanneer gebeld of gechat wordt door kinderen die geen seks mogen hebben, is dat vaak omdat dat niet mag van hun ouders en/of hun geloof. Religies hebben namelijk regels of denkbeelden over wanneer je voor het eerst seks mag hebben. Islamitische en christelijke jongeren vertellen dan ook vaak dat ze van hun geloof geen seks mogen hebben, maar dat het al wel is gebeurd.

3.3 *Masturberen*

De vragen die kinderen stellen over dit onderwerp:

- Wat is aftrekken/vingeren?
- Hoe doe ik het?
- Doe ik het goed of fout?
- Ik vinger mezelf wel maar ik voel niks, doe ik het verkeerd?
- Ik ben nog nooit klaargekomen, wat is er mis met mij? Wat doe ik fout?
- Hoe trek ik mezelf af zodat ik klaarkom? Hoe kan ik klaarkomen?
- Hoe kom ik erachter wat ik lekker vind?
- Kan ik andere middelen gebruiken dan glijmiddel?
- Wat voor voorwerpen kan ik gebruiken?
- Kan het met een tandenborstel?
- Is het gevaarlijk om het met groente of fruit te doen?
- Seksspeeltjes
- Wat doe je met een dildo? Waar kan je een dildo kopen?
- Er zit iets vast in mijn vagina/anus. Wat moet ik doen?
- Ruimten waar ze kunnen masturberen?
- Wat is lekker?
- Wat kan ik allemaal met mezelf doen?
- Hoe kan ik het spannender maken?
- Wat doen jullie?
- Hoe vaak kan ik aftrekken?
- Is masturberen raar? Ik schaam me ervoor.
- Is het raar dat ik veel masturbeer? Wat is normaal of gezond?
- Ik trek zoveel keer per dag af, is dat normaal?
- Ik trek mezelf iedere dag af, is dat gevaarlijk?
- Ben ik verslaafd? Ik denk dat ik verslaafd ben.
- Schaamte over fantasie
- Ik durf niet te masturberen?
- Mag ik wel masturberen?

De vragen die kinderen stellen over masturberen zijn vaak gericht op wat het precies is, hoe het moet, en hoe je het fijner en/of spannender kan maken. Ook wordt er gepraat over het experimenteren met verschillende voorwerpen en besproken of het wel normaal is om te masturberen. Zo vertelde een vrijwilliger dat groepjes vrienden en vriendinnen zeggen dat masturberen vies is en dat het kind dan als enige wel masturbeert. Jongens vragen zich daarnaast af of ze te vaak masturberen.

Verder wordt gevraagd of en hoe je ervoor kan zorgen dat je klaar komt en of het normaal is wanneer dat niet gebeurt. Hierover wordt vooral gebeld door jongens van 12 tot 15 jaar die nog geen zaadlozing hebben gehad of een strakke voorhuid hebben en door meisjes van ongeveer 14 of 15 jaar. De vrijwilligers denken dat meisjes het minder makkelijk vinden om masturberen bij zichzelf uit te vinden. Een vrijwilliger zei hierover:

‘Bij meisjes is het zo dat ze het hebben gehoord van vriendinnen of hebben gelezen dat het fijn kan zijn. En dan gaan ze het zelf doen, maar vaak doen ze het dan heel basic, met de vinger en dan op en neer; maar hoezo vind ik het dan niet fijn? Is dat normaal?’.

Met betrekking tot religie kwam uit de focusgroepen naar boven dat islamitische en christelijke kinderen bellen of chatten over dat masturberen verboden is. Vrijwilligers noemden voorbeelden over moslimmeisjes die niet durven te masturberen en over een jongen die bang was dat God en zijn overleden vader het niet goed vonden en dan toekeken.

3.4 *Porno*

De vragen die kinderen stellen over dit onderwerp:

- Wat is porno?
- Kan ik ergens anders dan YouTube porno kijken?
- Waar wordt porno gekeken?
- Welke site is goed voor porno?
- Ik ben betrapt en wat moet ik doen?
- Hoe moet ik mijn geschiedenis wissen?
- Is vaak kijken stom of raar?
- Is het normaal om porno te kijken?
- Hoe vaak is het oké om porno te kijken?
- Ik kijk elke dag porno, is dat normaal?
- Ik kijk al een paar maanden elke dag naar porno, maar ik wil er eigenlijk vanaf.
- Ben ik verslaafd?
- Is porno vrouwvriendelijk?
- Mag ik dit wel kijken?
- Mijn vader kijkt porno, wat moet ik doen?
- Waarom kijken mijn ouders porno?

Wanneer kinderen vragen stellen over porno, doelen ze dus enerzijds op wat porno is en waar je het kan kijken. Anderzijds vragen kinderen zich af of het normaal is om (bepaalde) porno te kijken, hoe vaak het mag en of ze verslaafd zijn. Jongens vragen vaker over porno en zijn sneller bang dat ze te veel ernaar kijken. Ook meisjes vragen ernaar. Een vrijwilliger lichtte dit toe:

‘Laatst een meisje [aan de telefoon] die wilde vrouwvriendelijke porno, dan heb je dus porno, en ze wilde weten waar ze het kon vinden dus dan ga ik mee zoeken.’

De vrijwilligers maakten geen onderscheid in leeftijd en religieuze achtergrond was de vrijwilligers niet bekend.

3.5 *Het lichaam*

De vragen die kinderen stellen over dit onderwerp:

- Wat moet je doen als je voor het eerst ongesteld bent?
- Ik ben nog niet ongesteld. Wat nu? Waarom ben ik het nog niet?
- Hoe breng je een tampon in?
- Hoe kan het dat ik onregelmatig ongesteld word?
- Ik word gepest omdat ik de eerste ben die ongesteld is.
- Ik heb een natte droom gehad, waar laat ik het? Wat als mijn moeder het vindt?
- Soms komt er een soort plas uit als ik klaarkom, wat is dat?
- Welke lengte piemel is normaal, voor zowel slappe als stijve toestand?
- Ik heb een kleine/grote piemel, is dat normaal? - Grootte, lengte, dikte.
- Wanneer krijg ik borsten?
- Is het normaal dat ik nog geen borsten heb?
- Ik krijg borsten maar dat wil ik niet, wat nu?
- Ik heb kleine/grote borsten, is dat normaal?
- Mijn borsten zijn niet even groot, is dat gek?
- Is het normaal dat ik overal haar krijg?
- Ontwikkeling lichaam: lichaamsbehandling, zware stem, klaarkomen, natte dromen, emotioneel instabiel, hormonen.
- Ben ik mooi?
- Zie ik er wel goed uit?
- Wat vindt een jongen of meisje aantrekkelijk?
- Ik vind mezelf te dik/te dun.
- Hoe kan ik afvallen?
- (Stief)broers en zussen kijken naar elkaars lichaam.
- Ik krijg een stijve op ongepaste momenten.
- Wat moet ik doen met mijn stijve piemel?
- Als ik klaarkom, ejaculeer ik niet.
- Hoe word ik hard of geil?
- Ik word niet nat als ik seks wil.
- Maagdenvlies

Uit bovenstaande vragen blijkt dat kinderen vragen stellen over menstruatie, de verandering van het lichaam in de pubertijd, hoe normaal hun lichaam is en wat aantrekkelijk is. Jongens bellen zelden over onzekerheid. Soms noemen ze dat ze heel dun zijn en vragen ze zich af wat ze daarmee moeten. Meisjes daarentegen vragen er vaker over. Een vrijwilliger vertelde dat meisjes vragen hoe ze kunnen afvallen: ‘Ze willen graag breder worden voor borsten en kont, maar je moet tegelijk dun zijn, dus dan weer afvallen.’ De vrijwilligers vertellen dat kinderen door het kijken van porno en reality-tv shows een vertekend beeld hebben gekregen van hun lichaam.

Ook bespreken kinderen met De Kindertelefoon waar ze tegenaan lopen; bijvoorbeeld wanneer een jongen een stijve heeft op een ongepast moment, wanneer ze in de klas zitten of verliefd zijn op iemand. Wat opvalt is dat de ontwikkeling van het lichaam niet per se vervelend is. Er worden namelijk ook kennisvragen gesteld:

‘Er kwam iets wits uit tijdens het slapen. Het lijkt op slagroom. Hoe kan dat?’

Verder werd door vrijwilligers genoemd dat (stief)broers en zussen wel experimenteren en naar elkaars lichaam kijken.

‘Puberende broers en zussen zijn nieuwsgierig naar elkaar. Er kan een machtsverschil bij zitten, maar dat hoeft niet. Het kan ook gewoon zijn, oh, ik liep de badkamer in en toen stond hij zich af te drogen, en toen zag ik hét.’

Vragen over het lichaam worden door bijna alle leeftijdsgroepen gesteld, maar krijgen op latere leeftijd, wanneer ze 13 tot 16 jaar oud zijn, een andere ondertoon. Aan het begin van de pubertijd gaat het vaker over het vergelijken van lichamen. Op het gebied van religie worden niet per sé andere vragen gesteld. Soms bellen islamitische meisjes die ongesteld zijn geworden en niet weten wat ze overkomt.

Er wordt ook verteld dat kinderen niet naar de huisarts durven om vragen te stellen over hun menstruatie of over een te strakke voorhuid. Aldus een vrijwilliger:

‘Vaak kennen ze die ... Ik wil niet dat diegene het weet. En dat de ouders het niet weten, dan zijn ze bang voor de rekening, dat de ouders dat zien. ... Dat houdt ze dan tegen. Het is dan wel een volwassene: zullen ze het wel begrijpen? Zullen ze niet oordelen, want ik schaam me er wel voor.’

3.6 *Soa's en voorbehoedsmiddelen*

Er zijn veel vragen over soa's en voorbehoedsmiddelen, maar deze zijn niet altijd de reden dat kinderen bellen of chatten met De Kindertelefoon. Vaak heerst onwetendheid over soa's. Als er al gedacht wordt aan het voorkomen van zwangerschap door middel van de pil, wordt er niet gedacht aan het overdragen van geslachtsziektes door bijvoorbeeld orale seks. Daarom begint De Kindertelefoon vaak zelf over voorbehoedsmiddelen.

De vragen die kinderen stellen over dit onderwerp:

- Hoe voorkom ik zwangerschap?
- Wat is een voorbehoedsmiddel?
- Waarom moet ik een condoom of de pil gebruiken?
- Moet dat ook bij anaal? Moet je dan een nieuwe gebruiken?
- Heb ik een soa?
- Wat is een soa?
- Krijg je van seks een soa?
- Hoe weet ik of ik een soa heb?
- Ik heb last van afscheiding, heb ik nu een soa?
- Wat moet ik doen als ik denk dat ik een soa heb?
- “Ik heb op plek X bultjes, wat moet ik doen?”.
- Waar kan ik een test doen? Wat is het nut daarvan? Is dit gratis en anoniem?
- Ik heb misschien een soa maar ik durf niet naar de huisarts.
- Hoe gebruik je een condoom?

- Wanneer doe je een condoom om?
- Wanneer begin ik over een condoom?
- Is de pil ook voor soa's?
- Hoe veilig is de pil?
- Ik slik de pil al een tijdje, wanneer kan ik voor het eerst seks hebben?
- Hoe snel werkt de pil?
- Is de pil slikken genoeg?
- Ik heb seks gehad en ik ben de pil vergeten.
- Wanneer en hoe slik je de morning-afterpil?
- Is het nodig om de morning-afterpil te slikken?
- Werkt de morning-afterpil echt?
- Heeft de morning-afterpil bijwerkingen?
- Hoe kom ik aan voorbehoedsmiddelen?
- Zit er een leeftijdsgrens op het kopen van condooms en de morning-afterpil?
- Ik wil aan de pil maar mijn ouders mogen het niet weten.
- Vanaf welke leeftijden kan ik de pil krijgen zonder dat mijn ouders het hoeven te weten?
- Hoe kom ik aan de pil zonder de huisarts, want ik wil niet dat mijn ouders het weten.
- Waar kan ik de pil krijgen, mag ik alleen naar de huisarts?
- Ik ben een dag in deze week de pil vergeten, kan ik nu zwanger worden?
- Ik ben de pil vergeten of het condoom is kapot, wat nu?
- Ik ben de pil vergeten, wat moet ik nu doen?

In het kader van soa's en voorbehoedsmiddelen worden zowel kennisvragen als situatie-specifieke vragen gesteld. Om te beginnen zijn er veel vragen over wat soa's, condooms, de anticonceptiepil en de morning-afterpil zijn. Vaak wordt daarbij om specifieke kennis over de anticonceptie- en de morning-afterpil gevraagd: hoe ze werken, wanneer ze gebruikt moeten worden, en hoe je ze kan verkrijgen.

De vragen die meer specifiek op een situatie ingaan zijn vaak 'paniektelefoontjes': de telefoontjes die worden gepleegd wanneer er iets mis is gegaan met voorbehoedsmiddelen en jongeren bang zijn voor de consequenties, zoals in het geval van een gescheurd condoom of een pil die is vergeten. Soortgelijke telefoontjes worden gepleegd wanneer er gedacht wordt dat er sprake is van een soa en de kinderen aanvoelen dat er een actie nodig is. Over dit soort onderwerpen bellen vaak meisjes wanneer ze 14 of 15 jaar oud zijn. Meisjes bellen over de gevolgen, waardoor het gesprek sneller een serieuzere toon aanneemt. Dit is allicht omdat zij meer risico lopen wanneer het wel misgaat. Ook jongens bellen hierover, maar de vragen die zij stellen zijn vaker praktisch. Wel zijn ze vaak betrokken bij de meisjes. Religieuze achtergrond was de vrijwilligers onbekend of bleef ongemarkeerd.

Opvallend zijn de vragen die gesteld worden over de privacy van kinderen bij het aanschaffen van voorbehoedsmiddelen. Kinderen willen niet dat de ouders van hun seksleven weten of mogen van hun ouders geen pil. Omdat ze bang zijn dat hun ouders erachter komen, durven of willen kinderen niet naar de huisarts om een recept voor de anticonceptiepil te krijgen. De huisarts kan tot een kind 16 jaar oud is namelijk beslissen of informatie wordt doorgegeven aan de ouders. Bij het aanschaffen van voorbehoedsmiddelen of het bezoek aan

de huisarts is ook van belang of het kind op het platteland of in de stad woont. Op het platteland hebben omwonenden sneller in de gaten wat er gebeurt en fietsen kinderen soms naar twee dorpen verderop om condooms te kopen. Omwonenden hebben ook in de gaten wanneer een kind naar de huisarts gaat en kent deze huisarts misschien zelfs persoonlijk. In de stad heerst volgens de vrijwilligers meer anonimiteit, waardoor dit soort zaken anders besproken worden.

3.7 (Ongewenste) zwangerschap

De vragen die kinderen stellen over dit onderwerp:

- Mijn moeder is zwanger, hoe komt dit en wat is dit?
- Waar groeit de baby in de buik, want mama en papa willen dat niet vertellen.
- Doet het pijn om zwanger te zijn?
- Wat merk je als je zwanger bent?
- Kan ik zwanger zijn?
- Wanneer kan je zwanger raken?
- Kan je zwanger worden van pijpen, aftrekken, vingeren en beffen?
- Een jongen is klaargekomen in mijn mond, ben ik dan zwanger?
- Kan je zwanger raken van naakt schuren?
- Kan je zwanger worden als je eerst hebt afgetrokken en daarna gaat vingeren?
- Ik vinger mijzelf, kan ik van dat vocht zwanger worden?
- Condoom is gescheurd of pil vergeten, ben ik dan zwanger?
- Ik denk dat ik zwanger ben, mijn buik is dik.
- Ik denk dat ik zwanger ben, hoe kan ik daarachter komen?
- Ben ik zwanger? / Hoe weet ik dat ik zwanger ben?
- Hoe snel weet ik of ik zwanger ben of niet?
- Mijn vriendin is niet ongesteld geworden. Is ze dan zwanger?
- Ik denk dat mijn vriendin zwanger is, wat moet ik doen?
- Ik ben zoveel dagen te laat, wat moet ik doen?
- Hoe weet ik zeker dat ik niet zwanger ben?
- Hoe werkt een zwangerschapstest?
- Waar kan ik een zwangerschapstest kopen?
- Vertelt de huisarts dat dan door (aan mijn ouders)?
- Hoe vertel ik het aan mijn ouders?
- Hoe vertel ik het aan mijn ouders en vriendje?
- Wat moet ik doen, moet ik het houden?
- Ik ben zwanger, wat staat me nu te wachten?
- Wat zijn de opties?
- Mijn vriend wil het niet houden.
- Adoptie
- Hoe werkt abortus? Wat houdt dat in?
- Kan je anoniem abortus plegen?
- Hoe kan ik anoniem abortus plegen?
- Vanaf welke leeftijd mag dat wel of niet?

Wat betreft zwangerschap vragen kinderen over feitelijkheden zoals de oorzaken van zwangerschap. Bij deze vragen blijkt dat de kinderen wel seksueel actief zijn en zich afvragen bij welke handelingen zij risico lopen, maar ook wanneer ze bang zijn dat voorbehoedsmiddelen niet goed hebben gewerkt. Verder zijn er vragen over of er sprake is van een zwangerschap, bij zichzelf of bij een vriendin. Vaak hebben ze het onbeschermd gedaan en wordt de volgende dag pas bedacht dat ze bevrucht zouden kunnen zijn. Sommige kinderen zijn een stap verder in dat proces en bellen met vragen over de zwangerschapstest. Daarnaast bellen kinderen over de consequenties van zwangerschap en wat de opties zijn, zoals wel of niet abortus plegen. Een vrijwilliger vertelde:

‘Er was iemand die was zwanger, maar die mocht het niet weghalen van haar ouders, want dan zouden ze haar uit huis plaatsen. En zij zei; ja ik wil die baby niet houden, dus ze wil abortus doen. Dus ze moest een nieuwe woning vinden, [de ouders] accepteerden de keuze niet.’

De vragen over zwangerschap worden veelal door meisjes gesteld, maar ook jongens stellen vragen hierover of zijn betrokken bij meisjes. Zo vertelde een vrijwilliger over een jongen die samen met zijn vriendin een zwangerschapstest ging kopen.

Daarnaast zijn de gestelde vragen afhankelijk van leeftijd. Jongere kinderen vragen naar wat zwanger zijn precies is. Meer praktische vragen worden gesteld door meisjes van 15 tot 17 jaar oud. Af en toe bellen meisjes van 14 jaar oud, die denken zwanger te zijn. Zij denken dan dat ze voor altijd met hun vriend samen zullen zijn en willen het kind houden. Wanneer zwangere meisjes bellen die 15 tot 16 jaar oud zijn, willen ze vooral van het kind af, maar soms willen ze het ook houden. In die gevallen valt soms ook dat denkbeeld op dat ze voor altijd met hun vriend samen zullen zijn. Als de beller 17 of 18 jaar oud is, is de vraag vaak of het verstandig is om het kind te houden. Zo is te zien dat de vragen over wat te doen met de zwangerschap afhankelijk is van de leeftijd van de meiden.

Geloof speelt in sommige gevallen ook een rol. Voor christenen en moslims is seks voor het huwelijk verboden. Zwangerschap betekent dan dat de ouders te weten komen dat hun kind al seks heeft gehad. De consequenties daarvan zijn het oordeel van ouders over het gedrag van het kind, maar ook een sociaal oordeel vanuit de gemeenschap. Een vrijwilliger vertelde bijvoorbeeld over een gesprek met een jongen en een meisje die op de Biblebelt woonden. Zij vroegen zich af wat er zou gebeuren als iedereen ervan zou weten dat het meisje zwanger was en wat hen dan te wachten stond. De jongen gaf aan zich verantwoordelijk te voelen voor het kind en was angstig ten aanzien van de reacties van de gemeenschap. Zwangerschap betekent in zulke gevallen dan ook vaak gelijk trouwen, want abortus mag niet.

3.8 Verliefd en verkering

De vragen die kinderen stellen over dit onderwerp:

- Wat is verliefdheid?
- Wanneer ben je verliefd?
- Hoe voelt het [om verliefd te zijn]?

- Hoe weet ik dat ik verliefd ben?
- Hoe krijg je contact met die persoon? Via Instagram?
- Hoe geef ik aan dat ik hem/haar leuk vindt?
- Hoe krijg/vraag je verkering?
- Hoe weet je dat iemand verliefd is op jou?
- Hoe weet ik of iemand mij leuk vindt?
- Wat nou als ik op twee jongens tegelijk verliefd ben?
- Ik ben verliefd op de vriend van mijn vriendin.
- Ik ben verliefd op mijn lerares.
- Wat als we ruzie krijgen? Moet ik het dan uitmaken?
- Hoe lang duurt liefdesverdriet?
- Ik vind hem/haar eigenlijk niet meer leuk, moet ik het dan uitmaken of niet? Ik heb nog wel seks met hem.
- Ik ben verliefd op een Nederlandse jongen maar dat mag in mijn cultuur niet.
- Mijn ouders weten niet dat ik met een Marokkaanse, Turkse of moslimjongen omga – of omgekeerd: met een Nederlandse.
- Ik mag geen verkering van mijn ouders.

De vragen die worden gesteld over dit onderwerp zijn op te delen in de open vragen die beginnen met ‘hoe’ en ‘wat’ en de specifieke vragen die gaan over persoonlijke omstandigheden en vaak beginnen met ‘ik’. De vrijwilligers gaven aan dat de open vragen, zoals hoe je weet of je verliefd bent, het meest worden gesteld door jonge kinderen tussen de 8 en 12 jaar, terwijl de specifieke vragen over persoonlijke omstandigheden gesteld worden door kinderen wat ouder zijn.

Binnen deze specifieke vragen is een onderscheid te maken op basis van culturele achtergrond en religie. Dit zijn dan vragen die gaan over een relatie met iemand uit een andere cultuur of religie, wat in sommige gevallen niet is toegestaan wegens geloofsredenen. Naast geloofsredenen spelen ouders ook een grote rol in het bepalen van de relatie van hun kind. Wanneer kinderen van hen geen relatie mogen, is het gevolg dat de jongeren geheime relaties aangaan. De motieven van de ouders zijn niet per sé op het geloof gebaseerd, maar in het geval dat dit wel zo is, versterkt dat de bescherming van de jonge meisjes, wat vervolgens weer leidt tot meer geheime relaties. Hierbij is onduidelijk hoe oud de ‘jonge meisjes’ precies zijn, daar is verder geen informatie over omdat de vrijwilligers er niet mee kwamen. Ook is er geen onderscheid te maken tussen jongens en meisjes omdat er geen specifieke vragen zijn die alleen jongens of meisjes stellen.

3.9 *LGBTQ+*

De afkorting LGBTQ+ staat voor Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender, Queer en andere seksuele- en genderidentiteiten, vertegenwoordigd door het plusteken. Deze afkorting is uit te breiden met IPA, verwijzend naar intersekse, panseksualiteit en aseksualiteit. Deze identiteiten werden echter niet besproken. Dat is de reden voor ons besluit de afkorting LGBTQ+ te gebruiken.

De vragen die kinderen stellen over dit onderwerp:

- Wat is een homo/lesbi/bi/panseksueel/etc.?
- Hoe weet je of je homo, lesbi of bi bent?
- Ik denk dat ik als meisje op meisjes val/ ik denk dat ik een meisje leuk vindt.
- Ik ben verliefd op mijn beste vriend(in), wat nu? Moet ik hem/haar dit vertellen?
- Ik heb een vriendje, maar ik vind nu ook een meisje leuk, ben ik nu _?
- Hoe gaat seks met iemand van hetzelfde geslacht?
- Ben ik normaal?
- Wat als mijn vrienden het raar vinden?
- Is het raar wanneer ik een vriendin knap vind?
- Hoe vertel ik het aan mijn omgeving?
- Hoe vertel ik het aan mijn ouders?
- Hoe moet ik uit de kast komen?
- Mijn broer/zus is dit: hoe ga ik daarmee om?
- Ik ben transgender, hoe moet ik dit vertellen en aanpakken bij de jongen waar ik verliefd op ben?
- Mijn ouders gaan het denk ik niet accepteren in verband met geloof, wat nu?
- Ik ben bang dat mijn ouders boos worden.
- Het wordt thuis niet geaccepteerd.
- Stel dat ik hard genoeg mijn best doe om deze gevoelens weg te laten gaan, zou dat lukken?
- Het wordt op school niet geaccepteerd.
- Ik ben transgender en wordt gepest.
- Ik ben bi/lesbi/homo, maar bang dat ze me gaan pesten.
- Angst om anders te zijn
- Hoe weet ik dat ik aseksueel ben?
- Ik ben aseksueel, wat moet ik doen?
- Ik (meisje) zou graag een piemel willen, ben ik nu een transgender?
- Ik voel me geen meisje/jongen.
- Is het verkeerd dat ik meisjesdingen wil terwijl ik een jongen ben?
- Ik voel me geen meisje maar ook geen jongen. Hebben meer kinderen hier last van?
- Hoe ga ik stapjes verder met mezelf als ik homo ben en bijv. het andere gaatje wil proberen?
- Uitgaan/praten met 'soortgenoten'

De vragen die kinderen stellen over LGBTQ+ gaan enerzijds over de verkenning van de eigen seksuele- en genderidentiteiten en anderzijds over de betekenis daarvan. Deze vragen gaan dan over hoe je weet of je homoseksueel, biseksueel, transgender of aseksueel bent, of dat normaal is en hoe je dit het beste aan je omgeving kan vertellen. Ook stellen kinderen de vraag hoe ze het beste met hun broertje of zusje, die bijvoorbeeld transgender is, om kunnen gaan. Daarnaast zijn er vragen over de reacties van ouders, vrienden en klasgenoten. Deze vragen gaan dan over acceptatie en de angst voor een oordeel. Naast dit oordeel uit

familiekringen heerst er angst voor een maatschappelijk oordeel en vragen kinderen zich af wat het betekent om 'anders' te zijn in de samenleving.

De vragen die de eigen seksuele en genderidentiteit verkennen, worden gesteld door kinderen van 13 tot 14 jaar oud. Vanaf 14 jaar is meer angst en twijfel in de ondertoon van de vragen te vinden. Kinderen worden dan bewust van hun toekomstbeeld en de maatschappelijke consequenties. De vrijwilligers gaven verder aan dat jongens meer vragen stellen over homoseksualiteit dan meisjes en dat het meestal jongens zijn die zich geen meisje voelen. De vrijwilligers denken dat dit te maken heeft met de acceptatie van homoseksualiteit van lesbische meisjes in het publieke discours. Een vrijwilliger zei hierover:

“Als meisjes lesbisch zijn, is het wel oké want als vrouwen zoenen vinden mannen dat wel geil maar als mannen met elkaar zoenen is dat ineens gadverdamme, terwijl het gewoon hetzelfde is”.

Ook religieuze achtergrond vormt een thema in de ondertoon en het soort vragen dat kinderen stellen. Kinderen vertellen dan dat zij van hun geloof bijvoorbeeld niet lesbisch mogen zijn en bang zijn voor een religieus oordeel. Ook bespreken kinderen dat zij bang zijn voor het oordeel van hun ouders, dat ook gemotiveerd kan zijn door religie. Wanneer kinderen bespreken dat ze bang zijn voor het oordeel van hun ouders, is een van de motieven van de ouders.

3.10 Grenzen en/of overschrijdingen

Dit thema gaat over de grenzen die jongeren aangeven met betrekking tot het nog geen seks willen terwijl de vriend(in) dat al wel wil bijvoorbeeld. Daarnaast gaat het ook over overschrijdingen die niet in de categorie misbruik geplaatst kunnen worden maar wat het kind toch niet fijn vond, zoals een been dat aangeraakt werd door een stiefvader. Dit vormt het persoonlijke deel van het onderwerp grenzen en/of overschrijdingen.

Naast het persoonlijke deel is er ook een maatschappelijk aspect van grensoverschrijdend gedrag, hieronder valt gedrag dat maatschappelijk niet geaccepteerd is, maar de betrokkenen hebben verder wel consensus met elkaar. Een voorbeeld hiervan is een broer en zus die verliefd zijn op elkaar en daar gelukkig mee zijn terwijl dat maatschappelijk gezien grensoverschrijdend is.

Persoonlijk ongewenst

De vragen die kinderen stellen over dit onderwerp:

- Mijn vriend pusht dat hij seks wil, wat nu?
- Ik heb een vriend, hij wil wel verder gaan, maar ik weet het niet zo goed. Ik vind het wel spannend, maar straks vindt hij me stom.
- Mijn vriendje wil het nu met me gaan doen. Ik nog niet. Ben bang dat hij boos wordt als ik het zeg. Wat moet ik doen?
- Hoe zeg ik nee?
- Hoe kan je nou nee zeggen en ook nee doen?
- Hoe maak ik bespreekbaar wat ik niet wil?

- Ik heb het zelf uitgelokt, dus is het nu mijn eigen schuld?
- Wat moet ik doen als ze niet wil?
- Mijn leraar of trainer zit steeds aan me.
- Onze gymleraar komt de kleedkamer steeds in als wij aan het douchen zijn.
- Gymleraar legt zijn hand op mijn been, ik weet niet wat ik daarvan moet vinden.
- Ik vind iemand leuk, maar zijn vrienden zeggen dat hij het alleen voor de seks doet.
- Iemand die ik ken heeft aan me gezeten maar hoe weet ik nu of dit grensoverschrijdend is.
- Een jongen heeft aan mij gezeten en toen ging ik erin mee maar eigenlijk wilde ik het niet. Ik had duidelijker nee moeten zeggen, het is mijn schuld.

De vragen die kinderen stellen over persoonlijke grenzen en overschrijdingen gaan om het aangeven van grenzen en wat ze kunnen doen om die te bewaken. Deze vragen worden gesteld over situaties waarin er binnen een relatie één iemand al seks wil en de ander niet, maar ook wanneer het kind al seks met die persoon heeft gehad maar dat nu niet wilt. Een vrijwilliger zei hierover dat jongeren zich dan onder druk gezet voelen en bang zijn dat de ander het zal uitmaken. Verder bespreken kinderen situaties met volwassenen die ongepast lichamelijk zijn. In dat geval weten ze niet wat ze daarmee moeten. Deze vragen worden veel gesteld door meisjes van 14 tot 16 jaar oud. De religieuze achtergrond van de kinderen was de vrijwilligers niet bekend.

Maatschappelijk

Vragen die gesteld worden over dit onderwerp:

- Mijn vriend is 20 en ik onder de 16, mag dit?
- Mijn vriend is 29 en ik ben 15, kan dat?
- Mag ik al seks hebben op mijn 14e?
- Ik heb seks gehad met mijn waterpolo-leraar, het was fijn.
- Ik zou het graag met mijn leraar/lerares doen.

Bovenstaande vragen gaan er op in of het is toegestaan en of het ‘normaal’ is om een oudere of jongere vriend(in) te hebben. De kinderen zitten dan in een situatie die maatschappelijk ongewenst is, maar niet per sé ongewenst is voor het kind. Een vrijwilliger zei hierover:

‘Je hebt ook gewoon best wel veel vragen of het überhaupt legaal is om seks te hebben met een ouder iemand, of dat diegene met een jonger iemand seks wil hebben en of dat wel mag ... kan ik dat doen, ben ik dan strafbaar, kan ik dan in de problemen komen.’

Een voorbeeld hiervan is dat meisjes van 12 stoer doen over het feit dat ze een oudere vriend hebben of willen, maar ook vragen of dit normaal is. Ook werd genoemd dat broers en zussen soms seks of relaties hebben die ze voor iedereen verborgen houden en bellen om hun hart te luchten. Verder werd het voorbeeld genoemd van een jongen die seks had met zijn waterpolo-leraar en dat fijn vond. Bovendien is er nog het geval dat jongens gechanteerd kunnen worden door meisjes als ze beweren ouder te zijn dan ze werkelijk zijn en dan vervolgens de jongen beschuldigen van verkrachting. Er zijn ook gevallen waar het niet altijd duidelijk is of het

gedrag ongewenst is of niet. Kinderen vertellen dan over een situatie waar ze niet positief of negatief over zijn. Een vrijwilliger zei:

‘Meisje was 16 en die had seks met haar buurman van 40 en hij was getrouwd en hij zei dat hij wilde weggaan bij zijn vrouw voor dat meisje.’

Een andere grens die wordt besproken is het verliefd zijn of seks willen met een leraar. Jongens van in de pubertijd zijn uit op seks met de lerares en bespreken of dat normaal is en wat ze ermee moeten. Meisjes hebben dan een meer knusse en verliefde interesse in hun (gym)leraar. De meeste bellers over dit onderwerp zijn overigens meisjes, maar dit sluit niet uit dat jongens er geen vragen over stellen. Het is een breed onderwerp waarbij jongeren bellen die tussen de 14 en 18 jaar zijn. Een culturele en religieuze achtergrond was volgens de vrijwilligers niet van toepassing.

3.11 Misbruik en incest

Deze categorie gaat over seksueel gedrag dat door de wet gezien wordt als misbruik. Ook deze categorie wordt opgedeeld in twee onderwerpen: de eerste is huiselijk seksueel geweld, zoals incest en binnen relaties. De tweede is publiek seksueel geweld, zijnde misbruik door iemand buiten de familie, zoals aanranding door een vreemde.

Huiselijk seksueel geweld en incest

Vragen die kinderen stellen over dit onderwerp:

- Ik deed ‘dingen’ met mijn neef, tegen mijn zin in en kan het niemand vertellen.
- Ongelijkwaardige relatie
- Vader wil/heeft seks met mij, is dat oké?
- Mijn stiefvader zit aan mij als mijn moeder weg is.
- Mijn moeder gelooft met niet wanneer ik vertel dat ...
- Meisje misbruikt door pleegouders
- Mijn opa doet mij pijn wanneer hij zijn piemel moet ‘passen’ in mijn vagina
- Verkracht of aangerand door bekende
- Gedwongen handelingen
- Ik wist niet dat ... niet hoort, niet mag, niet normaal is, dat de volwassene hiervoor verantwoordelijk is.
- Ik wist niet dat ik dit niet wilde
- Schuldig voelen
- Als ik het niet doe of als ik het vertel, dan ...
- Wat gebeurt er in ons gezin als ik het vertel?
- Vervolgens problemen met gezonde relaties.
- Grote broer zoekt hulp: vooral om op te biechten
- Hoe stop ik en wat zijn de consequenties?
- Mag ik seks hebben met mijn (stief)broer of zus?

De vragen die worden gesteld over incest en seksueel misbruik in huiselijke sfeer zijn vooral gericht op normaliteit. Vragen of het oké of ‘goed’ is dat een bepaalde handeling gebeurt. De vrijwilligers vertellen dat de kinderen bewust of onbewust wel weten wat normaal is en wat niet. Wanneer kinderen bellen over incest denken zij dat het zo hoort, alleen bellen zij omdat ze het niet fijn vinden of willen verifiëren of het wel zo hoort. Hetzelfde geldt de vraag of het is toegestaan seks te hebben met een broer of zus. Hierover zei een vrijwilliger:

‘Is het normaal dat ik dit met mijn vader doe, of met mijn moeder, of dat de zoons dan zeggen dat ze met de moeder in bed liggen en dan gebeuren er wat dingen: dan verschijnt er een grens. Dat gaat heel snel. Vooral met ouders, omdat het altijd niet mag. Dan hebben ze toch wel het idee, is het wel zo normaal?’

Vaak wordt gedrag besproken dat neergezet wordt als normaal. De vrijwilligers zeiden hierover:

‘Papa’s en stiefvaders zeggen bijna altijd: dit is ons geheimpje.’
‘Dat het genormaliseerd wordt: maar alle vaders doen dat.’ en
‘Mijn stiefvader zit aan mij als mijn moeder weg is. Ja, daar wordt je vrouw van.’

Ook worden vragen gesteld over de consequenties van het melden of bespreken van seksueel misbruik. Vaak zijn ze bang niet geloofd te worden en worden ze bedreigd in het geval ze het naar buiten brengen. De vrijwilligers zeiden ook dat kinderen bang zijn dat hun vader naar de gevangenis moet, iets wat ze ook niet willen. Niet alleen slachtoffers, maar ook de dader belt met De Kindertelefoon. Een vrijwilliger zei:

‘Ik heb ook eens een keer een jongen gehad, die belde, die het deed. Bij zijn zusje. Opbiechten, ik kan er niet mee stoppen. Ik wil dit niet, ik wil mijn zusje dat niet aandoen. Eigenlijk hulp zoeken, bij ons zitten er geen consequenties aan vast. Je wordt uitgekotst door de maatschappij, voor een deel terecht hoor, maar aan de andere kant krijg je dus wel dat de daders gewoon geen hulp gaan zoeken of ervoor uit gaan komen.’

Publiek seksueel geweld

Vragen die kinderen stellen over dit onderwerp:

- Ik heb seks gehad met mijn oppaskind en ik vond het lekker
- Wat moet ik doen nu ik ben aangerand?
- Gedwongen handelingen.
- Ik heb seks gehad met mijn leraar, het was fijn
- Verkracht/aangerand door vreemde.

Deze vragen gaan vooral over wat te doen nu dat X is gebeurd. Dit kan gaan over verkrachting, aanranding en vrijwillige seks. Echter is deze vrijwillige seks dan nog steeds strafbaar vanwege het leeftijdsverschil en valt daardoor onder misbruik. Daarnaast bellen de

kinderen soms ook om hun verhaal kwijt te kunnen. In sommige gevallen is het kind zich niet bewust van het misbruik omdat ze nog te jong zijn.

Zij die bellen en zich wel bewust zijn van het misbruik vragen vooral om advies over wat ze het beste kunnen doen. Als laatste zijn er kinderen die het niet erg vinden om misbruikt te worden, omdat ze de ander 'lief' vinden en het daarom toestaan. Ook bij deze kinderen moet gaandeweg uitgelegd worden dat het misbruik en incest is en dus niet kan. Hetzelfde geldt voor algemeen misbruik van kinderen, hierbij komt het ook voor dat ze het niet erg vinden maar het blijft misbruik.

De vrijwilligers merkten op dat jongens minder bellen, en als ze bellen zijn ze dader en meisjes bellen vaker en als slachtoffer. Kinderen die hierover bellen zijn meestal 13 tot 18 jaar oud, en daders zijn 16 of 17 jaar oud. Dat jongens als slachtoffer weinig bellen is volgens de vrijwilligers te wijten aan het beschermen van het imago. Hierover zei een vrijwilliger het volgende:

'Misbruik wordt wel meer gebeld door meiden, heb ik het idee. Maar ik denk, dat jongens die misbruikt worden, als het gebeurt niet durven te bellen. Ja, je bent een jongen, gedraag je als een man.'

Dit onderwerp heeft te maken met angst en schaamte, evenals de vragen wat nu normaal is en wat toegestaan is. Hierbij kwam naar voren dat de angst te maken heeft met angst voor consequenties voor het kind zelf, maar ook angst voor de consequenties voor de dader. De schaamte heeft vooral betrekking op daders, zij willen wel stoppen maar weten niet hoe en kunnen het eigenlijk ook niemand vragen. Wat betreft culturele en religieuze achtergrond was er geen informatie die de vrijwilligers konden verstrekken hierover.

3.12 *Loverboys en sociale status*

Dit onderwerp gaat over loverboys en seksueel gedrag in het kader van sociale status.

Vragen die kinderen stellen over dit onderwerp:

- Wat als het een oude man is in plaats van die leuke jongen?
- Als ik bij mijn vriend ben, moet ik ook seks hebben met anderen
- Dure cadeaus
- Ik mag van mijn vriend ... (niet)
- Wij willen later samen kinderen
- Hoe vertel ik dit mijn ouders?
- Mijn ouders weten niet dat ik een vriend heb
- Mijn vriend heeft schulden en vraagt mij
- Meisje van +/- 16 jaar zit een jaar in de prostitutie door ex-vriendje, nu moeite met een nieuwe vriend. Hoe kan ze dat weer opbouwen?

Bij de bovenstaande vragen valt het op dat ze gesteld zijn vanuit het perspectief van meisjes, wat al aangeeft dat het meisjes zijn die bellen over dit onderwerp. De vragen over dit onderwerp zijn zeer uiteenlopend van de vraag hoe af te spreken met iemand die het kind

online heeft ontmoet tot aan de vraag hoe uit de prostitutie te komen. Daarnaast gaat het ook om het vertellen aan ouders dat het meisje een vriend heeft of bepaalde seksuele handelingen verricht voor die vriend met anderen in ruil voor cadeaus. Meisjes dit doen om bij de groep te horen, omdat het de sociale status van de meisjes verhoogt. Vrijwilligers zeiden hierover:

‘Meisje die met haar vriendin bepaalde dingen moest doen op seksgebied om bij de groep te mogen horen en dat waren heel extreme dingen om erbij te horen.’ en

‘Wel likes en sociaal aanzien. ... het gaat erom dat die jongen je meeneemt en dan mag je bij de feestjes zijn, maar dan het met andere jongens moeten doen. Het gaat niet meer om de spullen maar dat je gezien wordt en dat je er bij mag staan in de pauze. Het maakt hen niet uit dat ze je een slet vinden. Er hoeft natuurlijk op social media maar een klik te gebeuren en het gaat al fout.’

Hierbij speelt groepsdruk ook een rol: soms is het niet een loverboy die een meisje in zijn macht heeft maar een groepje jongens dat druk uitoefent op het meisje. Een vrijwilliger vertelde hier het volgende over:

‘Groep jongens die meiden in hun macht hebben. De meisjes klinken alsof ze het oké vinden. Dat verhoogt de status van de meisjes.’

‘Je ziet ook wel dat meiden echt als statussymbool gezien worden, dat jij de speelbal bent van een groepje jongens.’ en

‘Jongens hebben meisjes in hun macht want dat is statusverhogend. Wordt verder niet uitgevraagd maar ik kan me wel voorstellen.’

Ook voor de jongens werkt meisjes in hun macht hebben als statusverhogend waardoor de meisjes ook als zodanig worden behandeld. In sommige gevallen heeft het meisje er geen zin in om seks te hebben, maar ze weten dan niet hoe ze dat moeten zeggen.

‘De meisjes willen het dan nog niet en willen weten hoe ze het tegen hun vriendje moeten zeggen, of in het geval van groepsdruk, tegen meerdere jongens.’

Na gesprekken met De Kindertelefoon geven de meisjes verschillende reacties die variëren van ‘ik ga het uitmaken’ tot ‘hij houdt van mij’. Het gaat dan om meisjes van 14 tot 16 jaar oud die als het ware worden overgenomen door de loverboy. Hierover zei een vrijwilliger het volgende:

‘Dit gaat om meisjes van 14-16 jaar, die worden losgeweekt van hun omgeving, zij wonen thuis en krijgen vaak ruzie met de ouders waardoor de loverboy of het bordeel als opvang gaan functioneren en dan komt het meisje er heel moeilijk uit.’

Uit dit verhaal blijkt dat voor het succes van loverboys ook strijd met de ouders nodig is zodat de loverboy het meisje kan opvangen en vervolgens in een wereldje kan brengen waar ze lastig uit kan klimmen.

Zoals al eerder aangegeven zijn de vragen over loverboys en sociale status zo goed als beperkt tot meiden, met één enkele uitzondering dat een jongen belt. De leeftijd van de meisjes varieert van 14 tot 18 jaar. Over de culturele achtergrond en religie is geen data omdat de vrijwilligers zich er geen verhalen dan wel vragen over konden herinneren. De vrijwilligers merkten op dat er tegenwoordig weinig wordt gebeld over loverboys. Ze denken dat dit verschuift naar sociale media en dat door de hoge snelheid ervan jongeren al geronseld zijn voor ze er erg in hebben.

3.13 Online gedrag en Sexting

Deze categorie omvat vragen in het kader van het online gedrag van kinderen, waaronder sexting, en de consequenties daarvan.

- De vragen die kinderen stellen over dit onderwerp:
- Help, mijn ex-vriendje dreigt naaktfoto's van mij door te sturen. Wat moet ik doen?
- Mijn naaktfoto is verspreid en nu word ik gepest. Hoe moet ik dit aan mijn ouders vertellen?
- Zal ik wel of geen naaktfoto versturen?
- Ik heb een naaktfoto gekregen en nu wil hij er een terug, wat doe ik?
- Mijn ex heeft mijn naaktfoto's nog, wat nu?
- Er gaan verhalen over mij rond op school (niet per se foto's)
- Mag ik wel naaktfoto's sturen?
- Hoe verwijder ik foto's van sociale media?
- Ik heb naaktfoto's gestuurd en word en nu mee gechanteerd, wat moet ik doen?
- Iemand heeft mijn naaktfoto opgeslagen, maar ik heb dat liever niet, wat nu?
- Wie moet ik inschakelen om het verspreiden van naaktfoto's tegen te gaan?
- Mijn foto gaat de app groep door
- Op school hebben ze het over mij
- Mijn vriend had beloofd het te wissen
- Ik stuur foto's naar mijn chat vriend, maar krijg niks van hem
- Hij wil een foto van mijn blote borsten
- Er is een naaktfoto van mij en nu wordt er gedreigd met ... als ik niet ...
- Waar kan ik chantage met naaktfoto's melden?
- Het is mijn eigen domme fout, had ik beter moeten weten?
- Als ik niets stuur maakt hij het uit.
- Ik moet meer foto's sturen, anders komt het online
- Ik moet seks hebben met hem/haar, anders komt het online
- Mijn vriend vraagt om foto's, wat moet ik doen/waar op letten?
- Wat gebeurt er als ik naaktfoto's die ik heb gekregen door stuur naar iemand anders?
- Ik word gechanteerd, wat moet ik doen?
- Ben ik schuldig?
- Waar kan ik terecht?
- Hoe kan ik het beste naaktfoto's maken?
- Is het veilig om naaktfoto's te sturen?

- Hoe weet ik of ik iemand hiermee kan vertrouwen?
- Een naaktfoto van mij is gelekt, wat moet ik doen?
- Meisje wordt in elkaar geslagen en gechanteerd omdat ze naaktfoto's heeft gestuurd, wat nu?
- Ik heb een naaktfoto gestuurd en nu ben ik bang dat hij doorgestuurd wordt.
- Ik word gepest omdat er een foto van mij rond gaat. Wat moet ik doen?
- Ik wil afspreken met een jongen die ik heb ontmoet op het internet, hoe pak je dat dan aan?
- Ik kan me niet meer vertonen [na het sturen van een naaktfoto].

Bij dit thema wordt al snel duidelijk dat het om naaktfoto's gaat als we naar de vragen kijken. Met name de vragen 'Hoe moet ik een naaktfoto maken?' en 'Ik heb een naaktfoto gestuurd en wordt er mee gechanteerd, wat nu?' komen het meest voor. Vaak gaat het om foto's van lichaamsdelen van meisjes die jongens graag willen zien, met als gevolg dat vooral meisjes bellen over dit onderwerp als hun naaktfoto misbruikt wordt of als ze er een willen sturen. De vrijwilligers merkten op dat meisjes namelijk wel foto's willen sturen maar vaak niet weten hoe. Een vrijwilliger zei er het volgende over:

'Er was een meisje die wilde sowieso foto's sturen. Ik ging haar daar niet van weerhouden dat ze dat deed, ja, als zij dat wil. En toch stap voor stap doorgenomen wat je kan doen, zonder hoofd, zonder kenmerken, behang. ... als jij dat graag wil, wie ben ik dan om je daarvan te weerhouden.'

Adviezen geven over hoe naaktfoto's te maken die onherkenbaar zijn komt steeds vaker voor. De vrijwilligers adviseren dan om niet het hoofd erop te zetten en een neutrale achtergrond. Het verspreiden gebeurt bijvoorbeeld nadat een relatie tussen een jongen en meisje is beëindigd en de jongen heeft nog een naaktfoto van het meisje. Hierover had een vrijwilliger het volgende verhaal:

'En wat nu ook veel is alleen foto's maken, en dan via snapchat naar elkaar sturen. En dan net de nek of een stukje hoofd, en dan vaak kleren uit of alleen de bh aan, en dat gaat vaak mis. Dat ze dan toch een screenshot maken en gaan chanteren of zeggen van ja nu ga ik het verspreiden omdat het uit is.'

Een vrijwilliger gaf aan dat het vooral jongens zijn die vragen om foto's van meisjes. Jongens zelf bellen niet vaak over dit onderwerp behalve in situaties dat ze zich schuldig voelen, maar dit zijn uitzonderingen. In de woorden van de vrijwilliger:

'Jongens bellen over deze onderwerpen niet vaak tenzij ze zich schuldig voelen over het verspreiden van een foto. Vrouwelijke bellers komen veel vaker voor en als ze bellen over sexting kunnen ze 12/13 jaar oud zijn. Dit zal een steeds groter probleem worden.'

De redenen voor het sturen van naaktfoto's hebben vaak hun oorsprong in het vergaren van likes op sociale media en om leuk gevonden te worden door jongens. Een vrijwilliger merkte op dat meisjes zich snel laten overhalen omdat een naaktfoto in de beleving van het kind ervoor kan zorgen dat jongens haar leuk gaan vinden:

‘Steeds vaker verhalen hierover en dat meisjes zich snel laten overhalen door jongens om maar leuk gevonden te worden. Ook social media speelt een heel belangrijke rol, gaat om zo veel mogelijk likes en dergelijken.’

Naast dat er gevraagd wordt om naaktfoto's van meisjes, willen meisjes zelf ook vaak foto's sturen. Dat meisjes naaktfoto's sturen kan er mee te maken hebben dat ze leuk gevonden willen worden of likes willen op sociale media. Echter zitten er grote consequenties aan zodra een jongen de foto's verspreid. Daar zit ook de grootste angst bij de meisjes die naaktfoto's sturen. Dit is wat het paradoxale is aan de verhalen: enerzijds willen meiden naaktfoto's sturen om leuk gevonden te worden en anderzijds zijn ze bang om met naaktfoto's gechanteerd of bedreigd te worden. Hier kan De Kindertelefoon een voorlichtende rol spelen, wat eveneens in het verhaal staat, door te vertellen hoe zo onherkenbaar mogelijk een naaktfoto te maken. De leeftijden van de meiden die bellen zijn 12 jaar en ouder. De vrijwilligers kenden geen situaties waarin religieuze achtergrond gemarkeerd werd.

4. Eerste verkenning: vragen zonder antwoord

De Kindertelefoon en Rutgers gaven aan benieuwd te zijn naar vragen of problemen die de vrijwilligers lastig vinden om te beantwoorden. Wanneer dit zou komen doordat het bijvoorbeeld niet wordt behandeld tijdens de cursus die de vrijwilligers krijgen of het niet te vinden is op de website Sense, kan hier wat aan gedaan worden. Wij hebben hiervoor een korte inventarisatie gedaan die voor een kleine opzet kan zorgen voor eventueel nader onderzoek. De verschillende onderwerpen die tijdens deze inventarisatie naar boven kwamen, worden hieronder beschreven.

Wetgeving

Het onderwerp dat het meeste naar boven kwam waren de juridische aspecten van sommige vragen. Wat mag bijvoorbeeld wel en wat mag niet met betrekking tot leeftijdsverschil en misbruik? Volgens de vrijwilligers is er niet echt een website waar dit duidelijk op staat. Zo zei een van de vrijwilligers:

‘Je kan ze niet naar de site van rijksoverheid sturen want dat is vaak te ingewikkeld voor de kinderen.’

Tijdens de focusgroepen benoemde één vrijwilliger de website van Stichting Kinder- en Jongerenrechtswinkel Nederland als handige site voor kinderen om hun vragen te stellen, maar de andere vrijwilligers die toen aanwezig waren, hadden hier nog nooit van gehoord. Naast leeftijdsverschil en misbruik is er ook onduidelijkheid over de procedures van de politie. Zo vragen kinderen zich af wat de politie met een probleem zal doen wanneer een kind daar naar vraagt?

Huisarts en vertrouwenspersoon

De vrijwilligers gaven aan dat er genoeg websites zijn met informatie over soa's, abortus en zwangerschap. Het is hen echter niet altijd duidelijk wat je een kind kan adviseren wanneer het naar de huisarts wil, te jong is om dat zelf te doen en eigenlijk niet wil dat de ouders erachter komen. Een vrijwilliger zei hierover:

‘Sense biedt niet veel informatie voor wie naar de huisarts moet maar dat niet op eigen houtje kan. Ook is het niet echt duidelijk dat ze langs mogen komen bij Sense, maar dat doen de jongeren niet zo snel. Is er geen anonieme dokterlijn ofzo?’

Hetzelfde geldt voor vertrouwenspersonen. Het is onduidelijk wanneer bijvoorbeeld een vertrouwenspersoon op de middelbare school bepaalde zaken wel of niet aan ouders vertelt. Er zijn vaak protocollen die aangeven wanneer de vertrouwenspersoon de ouders mag informeren maar hier wordt niet altijd aan gehouden en worden ouders direct ingelicht, bijvoorbeeld wanneer een meisje wordt lastiggevallen door een jongen. Dit verschilt echter per school en dit maakt het ook lastig voor de vrijwilligers om in te schatten. In principe

wordt er contact gezocht met de ouders wanneer een kind in gevaar is, maar wat is gevaar? Een vrijwilliger zei hierover:

‘Soms worden de ouders al geïnformeerd, en dan gaat het helemaal niet op de manier zoals het kind het zou willen.’

Medisch: Anticonceptie, soa's, zwangerschapstesten en zwangerschap

De vrijwilligers gaven aan niet precies te weten wat de bijwerkingen van de verschillende anticonceptiemiddelen precies zijn. Op dit gebied geven ze aan dat de informatie op Sense soms wat verouderd is. Naast de pil en condoom, zijn de NuvaRing, het spiraaltje, een staafje en een vrouwencondoom ook veelvoorkomende opties. Kinderen komen vaak met hele specifieke vragen over de pil, de morning-afterpil en de veiligheid hiervan. Hoe het precies werkt en wanneer het wel of niet gebruikt kan worden. Volgens de vrijwilligers kan dit soort informatie wel wat uitgebreider beschreven worden op Sense. Ook is er aangegeven dat een vraag zoals ‘Ik heb bultjes op plek X, wat moet ik doen’, niet goed beantwoord kan worden zonder medisch inhoudelijke kennis. De vrijwilligers vonden echter dat dit niet de verantwoordelijkheid van De Kindertelefoon is.

Vragen over zwangerschapstesten zijn ook soms lastig om goed te beantwoorden. Hoe ze precies werken en hoelang de jongeren moeten wachten op de uitslag verschilt namelijk per test. De vraag wanneer iemand wel en niet zwanger kan raken wordt ook vaak gesteld. Dit is natuurlijk een hele brede vraag en een vrijwilliger kan dan bijvoorbeeld noemen dat je ook van schuren met voorvocht al zwanger kan raken en een soa kan krijgen, maar op de website van Sense staat hier niet echt veel informatie over.

Kennis over cultuur en religie

Tijdens de focusgroepen werd ook genoemd dat er weinig kennis is over culturen en verschillende religies. Alhoewel de vrijwilligers wel de basiskenmerken hiervan weten, is dit niet voldoende aangezien elke situatie weer anders is en de normen en waarden verschillen ook binnen de religies. In de relatief korte tijd die de vrijwilligers hebben met een kind, valt niet de gehele achtergrond te bespreken en zij achten dit overigens ook niet de bedoeling van het gesprek. Of de manier waarop ouders ergens op reageren gebaseerd is op het geloof dat zij hanteren of naar aanleiding is van iets anders, is ook erg lastig te bepalen voor de vrijwilligers. Ook werd door een paar vrijwilligers benoemd dat ze weinig weten over eerwraak en dat ze wel behoefte hebben aan een gesprek met iemand die hier meer over weet.

Sociale media

De kennis over sociale media moet worden bijgehouden. Er worden tegenwoordig veel verschillende apps gebruikt en sommigen zijn niet bekend bij de vrijwilligers, waardoor ook de mogelijkheden en de gevolgen ervan niet duidelijk zijn. De vraag hoe iets moet worden verwijderd van sociale media wordt ook vaak gesteld en die kennis hebben ze niet altijd paraat. Misschien dat een afspraak met een social media expert hierbij kan helpen.

LGBTQ+

Doordat er de laatste tijd meer aandacht is gekomen voor homoseksualiteit, biseksualiteit, transseksualiteit en queer, zijn er ook meer nieuwe termen in het leven geroepen om de verschillende seksuele identiteiten te beschrijven. Ondanks de lessen erover, blijven veel van deze termen nieuw en onbekend voor de vrijwilligers en onthouden ze niet altijd alles. De kinderen kennen de termen vaak beter dan de vrijwilligers en op Sense staat ook niet bijzonder veel over de verschillende seksualiteiten. De vrijwilligers geven aan moeite te hebben met het onderscheiden van de verschillende begrippen en deze goed uit te kunnen leggen zonder te generaliseren.

5. Conclusie en aanbeveling

De eerste drie deelvragen worden hieronder gezamenlijk beantwoord. Per thema wordt verduidelijkt welke vragen worden gesteld en of er een indeling te maken valt met leeftijden en andere relevante verschillen, zoals gender en religie.

De vragen die kinderen stellen over zoenen gaan vooral over hoe je moet zoenen, hoe je aangeeft dat je wil zoenen, hoe je er beter in kan worden en of het normaal is dat je al wil zoenen op een bepaalde leeftijd. De vrijwilligers gaven aan dat vragen over zoenen door zowel jongens als meisjes van alle leeftijden gesteld worden en dat een eventuele religieuze achtergrond ongemarkeerd blijft bij dit onderwerp.

De vragen die kinderen stellen over seks gaan vooral in op wat seksuele handelingen zijn en hoe ze moeten worden uitgevoerd. Daarnaast wordt er veel gevraagd over hoe de eerste keer verloopt, waar en wanneer dit het beste kan en of het uitmaakt met wie dit wordt gedaan. Daarnaast wordt besproken dat seks niet is zoals verwacht, hoe seks kan worden verbeterd en of seksuele voorkeuren en lichamelijke reacties op seks normaal zijn. De kennisvragen over seks worden veel gesteld door jongens en meisjes van 8 tot 12 jaar. Vragen over de eerste keer en seks in de praktijk worden voornamelijk gesteld door kinderen van 13 tot 16 jaar oud. Jongens en meisjes vragen hier allebei over, maar de vragen hebben een andere ondertoon, waarbij jongens meer machogedrag vertonen en meisjes vaker kwetsbaarheid rondom seks aankaarten. Een eventueel religieuze achtergrond wordt vooral belangrijk bij de vraag wanneer je voor het eerst seks mag hebben en het vraagstuk hoe ouders erop zullen reageren wanneer bijvoorbeeld islamitische of christelijke jongeren seks hebben gehad voor het huwelijk.

De vragen die worden gesteld met betrekking tot masturberen richten zich op wat het is, hoe het moet en hoe je het fijner of spannender kan maken, al dan niet met welke voorwerpen dat kan. Een belangrijk vraagstuk is of het wel normaal is om te masturberen en daarnaast worden ervaringen rondom orgasmes besproken. De vragen hierover worden voornamelijk gesteld door jongens van 12 tot 15 jaar en door meisjes van 14 tot 15 jaar. In het kader van religie wordt vaak besproken dat kinderen volgens de islam en het christendom niet mogen masturberen.

De vragen die kinderen over porno stellen gaan voornamelijk over wat porno is, waar je het kan kijken, of het normaal is om te kijken en hoe vaak dan normaal is. Dit onderwerp wordt vooral door jongens aangekaart, maar ook meisjes hebben hier vragen over. De vrijwilligers merkten verder geen duidelijk onderscheid in leeftijd en ook een eventueel verschil in religieuze achtergrond was bij hen niet bekend.

De vragen die kinderen stellen over het lichaam hebben vooral betrekking op de ontwikkeling van lichamen in de pubertijd en gaan veel in op hoe normaal die ontwikkeling is. Onder andere menstruatie, borstvorming en penisgrootte zijn onderwerpen waarover kinderen vragen stellen, maar ook opwinding en lichamelijke verschijnselen daarvan blijven niet onbesproken. Waar jongens relatief weinig vragen stellen met betrekking tot hun uiterlijk, komt dit bij meisjes meer voor doordat zij zichzelf sneller vergelijken met anderen. Deze vragen worden door alle leeftijden gesteld, maar in de loop van de puberteit krijgen ze een andere ondertoon. Wanneer de kinderen 13 tot 16 jaar oud zijn, gaan ze bijvoorbeeld vaker in

gesprek over de vergelijking van het lichaam met die van anderen, terwijl jongere kinderen meer vragen naar wat borsten precies zijn bijvoorbeeld. Religie blijft ongemarkeerd volgens de vrijwilligers. Wel valt op dat het bij moslimmeisjes vaker voorkomt dat ze niet weten wat er gebeurt wanneer ze voor het eerst ongesteld worden.

Met betrekking tot anticonceptiemiddelen wordt er vooral door meisjes contact gezocht bij De Kindertelefoon. Regelmatig komen de zogenaamde ‘paniektelefoontjes’ voor wanneer er sprake is geweest van onveilige seks en de kinderen bang zijn voor de eventuele gevolgen hiervan. Daarnaast heerst er veel angst onder de kinderen dat ouders erachter komen dat ze seksueel actief zijn. Deze angst wordt ook beïnvloed door de plek waar de kinderen wonen maar de meeste wonen dan nog thuis aangezien ze vaak rond de 14-15 jaar oud zijn wanneer ze vragen over dit onderwerp.

Vragen over (ongewenste) zwangerschap worden vooral gesteld door meisjes maar jongens zijn ook vaak betrokken. Er wordt gebeld over de verschillende stadia van een (eventuele) zwangerschap. Dit begint bij de vraag of ze zwanger zijn, hoe ze dit kunnen testen en vervolgens wat ze kunnen doen als ze daadwerkelijk zwanger blijken te zijn. Bij deze laatste vraag kan er een verschil zijn in antwoord, afhankelijk van de leeftijd van het kind, en worden zaken als abortus of adoptie besproken. Geloof kan bij dit onderwerp een rol spelen doordat er dan een angst heerst over het ontdekken van de zwangerschap en daarmee de seksuele activiteit van de kinderen, wanneer dit niet wordt geaccepteerd door het geloof. Natuurlijk neemt dit niet weg dat deze angst ook een rol kan spelen wanneer religie geen rol speelt, maar dat de reactie van ouders toch gevreesd wordt. Wat leeftijd betreft wordt er vooral contact opgenomen door meisjes van 14-18 jaar oud.

Jongeren stellen zowel open vragen als hele specifieke vragen wanneer het gaat over verliefdheid en verkering. De open vragen worden het meest gesteld door jonge kinderen tussen de 8 en 12 jaar en de specifieke vragen door jongeren ouder dan 12. Het komt bij dit onderwerp voor dat jongere meisjes geen relaties mogen hebben vanwege hun ouders, culturele achtergrond en/of religie. Een gevolg hiervan is dat die meisjes dan geheime relaties aangaan.

LGBTQ+ is een onderwerp waar angst en schaamte een grote rol vervullen. Angst om niet geaccepteerd te worden en schaamte om ‘anders’ te zijn dan de rest. Dit is terug te zien in de vragen die gaan over acceptatie en wat nu ‘normaal’ is. De vragen die de eigen seksuele en genderidentiteit verkennen, worden gesteld door kinderen van 13 tot 14 jaar oud. Vanaf 14 jaar is meer angst en twijfel in de ondertoon van de vragen te vinden. Kinderen worden dan bewust van hun toekomstbeeld en de maatschappelijke consequenties. Religieuze achtergrond vormt ook een thema in de ondertoon en het soort vragen dat kinderen stellen. Kinderen vertellen dan dat zij van hun geloof bijvoorbeeld niet lesbisch mogen zijn en bang zijn voor een religieus oordeel. Doordat zoenende vrouwen vaak door heteroseksuele mannen worden gezien als opwindend, zijn homoseksuele vrouwen meer geaccepteerd dan homoseksuele mannen.

Het thema van grenzen en/of overschrijdingen is opgedeeld in een persoonlijk deel en een maatschappelijk deel met betrekking tot misbruik. In het persoonlijk deel gaat het om verhalen van de kinderen zelf die iets niet accepteren. Bijvoorbeeld als het kind een relatie heeft met een ander van dezelfde leeftijd en die wilt al seks. In het maatschappelijk deel gaat het om verhalen waarin de kinderen het wel accepteren maar de maatschappij niet.

Bijvoorbeeld als een minderjarig meisje een relatie heeft met een veel oudere jongen en dit oké vindt terwijl het maatschappelijk onwenselijk is. De meeste bellers over dit onderwerp zijn meisjes, maar dit sluit niet uit dat jongens er geen vragen over stellen. Het is een breed onderwerp waarbij jongeren bellen die tussen de 14 en 18 jaar zijn. Culturele en religieuze achtergrond was volgens de vrijwilligers niet van toepassing. Daarnaast is het van belang bij dit onderwerp om de vraag te stellen wanneer iets ongewenst is en of het ook ongewenst is. De neutraliteit van de vrijwilligers bij De Kindertelefoon wordt bij dit soort onderwerpen op de proef gesteld.

Het onderwerp misbruik en incest is opgedeeld in huishoudelijk seksueel geweld en publiekelijk seksueel geweld. In huishoudelijk seksueel geweld komen de gevallen voor over incest en normaliteit. Of het oké is dat een familie een bepaalde seksuele handeling doet bij het kind of niet. Publiekelijk seksueel geweld gaat over hetzelfde maar dan in het publiek. Bijvoorbeeld een leraar of ouder persoon die zomaar aan het kind zit op plekken waar het kind dat niet wilt en eventuele seksuele handelingen forceert. Dit onderwerp heeft eveneens te maken met angst en schaamte. Hierbij kwam naar voren dat de angst te maken heeft met angst voor consequenties voor het kind zelf, maar ook angst voor de consequenties voor de dader. De schaamte heeft vooral betrekking op daders, zij willen wel stoppen maar weten niet hoe en kunnen het eigenlijk ook niemand vragen. De vrijwilligers merkten op dat jongens minder bellen, en als ze bellen zijn ze dader en meisjes bellen vaker en als slachtoffer. Kinderen die hierover bellen zijn meestal 13 tot 18 jaar oud, en daders zijn 16 of 17 jaar oud. Dat jongens als slachtoffer weinig bellen is volgens de vrijwilligers te wijten aan het beschermen van het imago. Wat betreft culturele en religieuze achtergrond was er geen informatie die de vrijwilligers hierover konden verstrekken.

Vragen over loverboys en sociale status zijn beperkt tot meisjes met één enkele uitzondering van een jongen die belt. De vragen over dit onderwerp zijn zeer uiteenlopend van de vraag hoe af te spreken met iemand die het kind online heeft ontmoet tot aan de vraag hoe uit de prostitutie te komen. Na gesprekken met De Kindertelefoon geven de meisjes verschillende reacties die variëren van 'ik ga het uitmaken' tot 'hij houdt van mij'. De leeftijd van de meisjes varieert van 14 tot 18 jaar. Over de culturele achtergrond en religie is geen data omdat de vrijwilligers zich er geen verhalen dan wel vragen over konden herinneren. De vrijwilligers merkten op dat er tegenwoordig weinig wordt gebeld over loverboys.

Wat betreft sexting en online gedrag blijkt dat de meeste vragen gaan over naaktfoto's. Dit thema heeft vooral betrekking op meisjes aangezien jongens het meest vragen om naaktfoto's. Meisjes sturen ook naaktfoto's, wat er mee te maken heeft dat ze leuk gevonden willen worden of likes willen op sociale media. Echter zitten er grote consequenties aan zodra een jongen de foto's verspreid. Daar zit ook de grootste angst bij de meisjes die naaktfoto's sturen. Dit is wat het paradoxale is aan de verhalen: enerzijds willen meiden naaktfoto's sturen om leuk gevonden te worden en anderzijds zijn ze bang om met naaktfoto's gechanteerd of bedreigd te worden. Hier kan De Kindertelefoon een voorlichtende rol spelen, wat eveneens in het verhaal staat, door te vertellen hoe zo onherkenbaar mogelijk een naaktfoto te maken. De leeftijden van de meiden die bellen zijn 12 jaar en ouder. De vrijwilligers kenden geen gevallen waarbij dit werd besproken in het kader van religieuze achtergrond.

De laatste deelvraag gaat over de eerste verkenning die is gemaakt over vragen die De Kindertelefoon niet kan beantwoorden. Deze vragen hebben wij ingedeeld in de volgende onderwerpen wetgeving, huisarts en vertrouwenspersoon, medisch, kennis over cultuur en religie, sociale media en LGBTQ+. Vrijwilligers gaven aan geen duidelijke antwoorden te kunnen geven wanneer de vragen gingen over wetgeving en andere juridische zaken. De huisarts en vertrouwenspersoon bleken allebei figuren te zijn waarvan kinderen vreesden dat informatie zou worden doorgegeven aan de ouders. Medische vragen worden ook als lastig ervaren, al geven de vrijwilligers wel steeds aan dat ze geen experts zijn en bij vragen doorsturen naar medici. Over cultuur en religie geven vrijwilligers aan slechts over oppervlakkige kennis te beschikken en niet kwalitatieve. Sociale media moet worden bijgehouden, het verandert snel welke apps en websites worden gebruikt door kinderen en vrijwilligers zijn niet altijd op de hoogte. Over LGBTQ+ zijn de termen relevant, kinderen kennen deze termen vaak zelf wel maar de vrijwilligers soms niet.

Een vaak voorkomende vraag die kinderen stellen, in alle onderwerpen, is de vraag: wat is normaal? Dit is een vraag die veel gesteld wordt, maar met het antwoord ‘iedereen is anders’ zijn de kinderen vaak niet tevreden.

‘Dat kan je niet even checken, wat normaal is. Wat vinden meisjes fijn? Dat is heel subjectief. Moet ik dan voor de hele populatie gaan spreken?’

Aanbeveling

Dit onderzoek is een product van een eerste samenwerking tussen Rutgers en De Kindertelefoon. Hierdoor en door de gelimiteerde tijd van dit onderzoek zal er meer onderzoek nodig zijn om bepaalde aspecten te kunnen benaderen. Het is al benoemd dat de laatste deelvraag, voor welke vragen heeft De Kindertelefoon geen antwoord, door dit onderzoek is behandeld als een eerste verkenning. Om een gedetailleerd antwoord op deze vraag te kunnen geven is er meer onderzoek nodig. Een ander vervolgonderzoek zou direct onderzoek kunnen doen naar welke vragen omgezet kunnen worden in voorlichtingen voor kinderen of vrijwilligers. Voorlichtingen voor kinderen zouden kunnen worden opgezet wanneer er duidelijk is waar er systematisch kennis ontbreekt bij kinderen of het nodig blijkt om een onderwerp meer in de aandacht te brengen. Een voorbeeld hiervan zou sexting kunnen zijn. Voorlichtingen voor vrijwilligers zouden kunnen worden opgezet na het eerdere voorgestelde onderzoek naar de missende kennis van vrijwilligers. Een andere directe aanbeveling kwam van de vrijwilligers, zij zouden graag een lijstje zien op een website waar alle verschillende hulpsites op een rijtje staan. Deze stappen zouden kunnen leiden tot een verhoogde kennis van kinderen over seksualiteit.

6. Discussie

Toegankelijkheid

De Kindertelefoon heeft rond de 500 vrijwilligers waarvan het merendeel vrouwelijk is. Dit blijkt uit de focusgroepen waarbij van de 29 deelnemers 26 vrouw waren en 3 man. Hierdoor is De Kindertelefoon zeer toegankelijk voor meisjes. Eén van de mannelijke vrijwilligers gaf aan dat meisjes die vragen hebben over hun lichaam dat soms liever bespreken met een vrouwelijke vrijwilliger:

‘Omdat ik een man ben, is het natuurlijk wel als meisjes mij bellen, dan is het meteen: ik heb vragen over seks, mag ik door een vrouw geholpen worden?’ ‘Meiden hebben geen vertrouwen in de kennis van mannen die hier werken. Dat weet jij toch niet want je bent een man. Gaat vooral om de vrouwelijke onderdelen van seks.’

Tegelijkertijd gaf een andere mannelijke respondent aan dat hij weinig kennis had over menstruatie en de pil en dat dergelijke vragen voor hem daardoor vrij lastig zijn. Echter was het antwoord goed te vinden op de website Sense. Of het omgekeerde ook waar is, dat jongens liever bellen met een mannelijke vrijwilliger is niet duidelijk. Als dat het geval is, dan heeft De Kindertelefoon wat betreft toegankelijk van jongens een beperkt bereik vanwege de geringe hoeveelheid mannelijke vrijwilligers. Wat ook meespeelt is dat jongens ervoor kunnen kiezen niet te bellen vanwege een maatschappelijke norm dat de jongen ‘stoer’ en ‘sterk’ moet zijn. Hij durft niet te bellen, omdat het zijn imago beschadigt.

Naast de hoge mate van vrouwelijke vrijwilligers bij De Kindertelefoon zijn de meesten ook wit. Van de 29 deelnemers aan de focusgroepen waren er 28 wit en één gekleurd. De vrijwilligers zelf waren zich hier ook van bewust, met name tijdens de vragen over culturele achtergrond en religie. Daarbij werd soms opgemerkt dat zij geen mensen van een andere culturele achtergrond of religie aan de telefoon kregen over bepaalde onderwerpen, voor zover zij dat konden horen aan de vragen en verhalen. De toegankelijkheid van De Kindertelefoon voor allochtonen is daardoor beperkt, waardoor er relatief weinig te zeggen valt over kinderen uit een andere cultuur of met een andere achtergrond.

Voor religieuze achtergrond geldt hetzelfde. Het is onmogelijk te horen aan de telefoon, hoewel het soms is op te maken uit de vragen of verhalen van het kind. Aan de hand van de vragen waar een religieus aspect is ook niet direct duidelijk om welk geloof het gaat. De vrijwilligers hadden Het kwam bij de vrijwilligers niet voor dat de kinderen die religieuze vragen stelden ook met een religieuze vrijwilliger wilde praten, aangezien hier geen verhalen over zijn verteld. Over de toegankelijkheid van De Kindertelefoon tegenover religieuze kinderen kan dus weinig worden gezegd.

Met betrekking tot leeftijd belt de hele leeftijdsspanne van acht tot achttien jaar afhankelijk van het onderwerp. Hier is verder geen specifieke data over qua toegankelijkheid.

Bereikbaarheid

De Kindertelefoon is goed bereikbaar, zij het via chat, telefoon of het forum. De kanttekening hierbij is wel dat de jongeren van De Kindertelefoon moeten afweten en ook de stap moeten durven nemen om contact op te nemen. De vrijwilligers zelf gaven aan dat vooral kinderen van buitenlandse komaf niet weten van het bestaan van De Kindertelefoon, waardoor zij hen niet kunnen bereiken. Verder is De Kindertelefoon afhankelijk van voorlichtingen op scholen om de bereikbaarheid te verspreiden. Echter zijn voorlichtingen maar eens in het jaar en is het de vraag of het dan ook beklijft bij de kinderen. Scholen moeten ook toestemming vragen aan de ouders voor seksuele voorlichting waarbij soms kinderen worden ziek gemeld op die bepaalde dagen omdat de ouders niet willen dat hun kind al voorlichting krijgt. Op die manier weten die kinderen ook niet af van De Kindertelefoon.

Het komt voor dat kinderen wel afweten van het bestaan van De Kindertelefoon maar geen voorlichting hebben gehad op school of er niet heen mochten. Deze kinderen bellen dan De Kindertelefoon voor antwoorden op hun vragen. Deze vragen hadden voorkomen kunnen worden als de kinderen wel voorlichting hadden gehad. Hieruit blijkt zowel het belang van voorlichting als de bereikbaarheid van De Kindertelefoon. Wat betreft de leeftijd is De Kindertelefoon bereikbaar voor kinderen van acht tot achttien jaar. Als ze ouder zijn worden ze doorverwezen en als ze jonger zijn geldt hetzelfde.

De vragen die behandeld zijn in dit rapport evenals de verhalen komen voort uit telefoon en chatgesprekken tussen kinderen en vrijwilligers. De forums zijn niet meegenomen in dit onderzoek.

Representativiteit

De representativiteit van dit onderzoek is beperkt tot de kinderen die De Kindertelefoon bellen, en dus kennen, en daarbinnen in het beperkt tot de ervaringen van de 29 van de 500 vrijwilligers die aanwezig waren op de focusgroep bijeenkomsten. Met betrekking tot de leeftijdscategorieën belde kinderen van acht tot achttien jaar. Hierin is geen onderscheid te maken welke leeftijd meer gerepresenteerd wordt dan anderen. Wel is het zo dat de leeftijd van achttien jaar niet vaak is voorgekomen in verhalen van de vrijwilligers maar daar is niet naar doorgevraagd dus daar kunnen we niks over zeggen.

De representativiteit van religieuze kinderen is ook onduidelijk, zoals eerder aangegeven is niet te horen wat voor religieuze achtergrond een kind heeft. Dit moet blijken uit de verhalen en vragen. Echter kan een kind ook religieus zijn zonder dat dat is verwoord in een vraag waardoor het alsnog gissen blijft. Hetzelfde geldt voor culturele achtergrond, dit is onmogelijk te horen en valt qua representativiteit weinig over te zeggen.

Bijlage 1: Draaiboek Focusgroepen

Onderdeel/tijd	Aspecten
Introductie (5) Wie, waarom en wat	Bedank vrijwilligers voor aanwezigheid en interesse. Uitleg, benadrukken breedte i.p.v. diepte! Globaal idee. Benoemen opname en rechten van de respondent. (Mag altijd weggaan zonder reden te noemen, Gegevens anoniem verwerkt; Opname alleen als hulpmiddel bij uitwerken en na onderzoek vernietigd.) Bij vragen of als er nog iets te binnen schiet, mailen.
Ronde 1: (20) Thema's naar boven halen,	Inventariseren wat de vrijwilligers horen qua vragen en problemen. Welke soort vragen en gesprekken heb je met kinderen over seksualiteit? Bespreek ervaringen met elkaar. Vul het gesprek aan met de onderwerpen die niet besproken worden. Als het gesprek stil valt: onderwerpen als topics naar boven halen. Zorg dat iedereen aan het woord komt!
Ronde 2: (30) Flippad	De grootste onderwerpen opschrijven en die ophangen/neerleggen in de ruimte. + 1 lege: Flippad. Uitleg: iedereen krijgt een stift en mag de vragen of problemen erbij zetten. Overleg met elkaar, bespreek de ervaringen met elkaar. (Laatste 5 minuten) Plenair afsluiten: wat zien we? Wat houden de onderwerpen in
5-10 PAUZE	
Ronde 3: (20) Thema's en profielen PER ONDERWERP ≠ per vraag.	Is er een profiel te schetsen van wie er bijvoorbeeld een bepaalde vraag stelt? Of vragen binnen een bepaald onderwerp? Hoe oud is het kind? Is het een jongen of een meisje of iemand anders, of een groepje. Merk je op dat kinderen die een bepaalde vraag stellen vaak een bepaald geloof hebben of dat hun ouders dat zijn? Het is niet erg als er niets uitkomt! Bij kleine groep: plenair houden. Bij grote groep: in tweetallen een paar onderwerpen bespreken en op de flap schrijven, dan aan het eind plenair bespreken (laatste 5 minuten)
Ronde 4: (15) Dingen die niet genoemd zijn nog	Lege Flippad: Wat mist er nog? Wat kan niet weggelaten worden? Wat valt er buiten? Ook naar de topic lijst kijken! Wat is nog niet benoemd? Valt op dat een onderwerp niet genoemd wordt? Vraag ernaar! (Geen info is ook info!)
Ronde 5: (15) Eerste verkenning	Welke vragen of problemen hebben jullie geen antwoord op? Waar Plenair: kunnen jullie de weg niet vinden, waar mist informatie?
Afsluiting (5)	Dank voor de inzet en participatie, melden dat we het erg waarderen en dat ze ons erg hebben geholpen. Herhalen: nog vragen -> mailen.

Bijlage 2: Informatiebrief Focusgroepen

Beste vrijwilliger van De Kindertelefoon,

Dankjewel voor je interesse in ons onderzoek met betrekking tot vragen over seksualiteit die kinderen aan de Kindertelefoon stellen. In deze informatiebrief zullen wij allereerst ons introduceren en bespreken in welk kader dit onderzoek plaatsvindt. Ten tweede lichten wij je in over de inhoud van de focusgroepen, de omgang met je gegevens en je rechten.

Wij zijn Dionne Witschge, Robbin de Jong, Krista Antal en Mirt Ockels. Wij studeren Culturele Antropologie aan Universiteit Utrecht. Voor de cursus Antropologie van Gender, Seksualiteit en het Lichaam doen wij onderzoek in samenwerking met Rutgers over de vragen die kinderen over seksualiteit stellen aan De Kindertelefoon. Hieraan proberen wij ook bepaalde aspecten zoals sekse, leeftijd en eventueel culturele en religieuze diversiteit te koppelen. Jullie als vrijwilligers weten welke vragen en problemen omtrent seksualiteit veel besproken worden, maar De Kindertelefoon kan dit niet kwantificeren. Er wordt immers nadruk gelegd op het gesprek met het kind in plaats van op het registreren van de vraag die het kind stelt.

Het doel van de focusgroep waaraan je deel zal nemen is om erachter te komen wat voor soort vragen er per thema worden gesteld. Wanneer een vraag of probleem gaat over zoenen, dan is in de registratie niet te zien wat de vraag zelf is. De nadruk van de focusgroep ligt op het globaal bespreken van de vragen en problemen, zonder dat we kijken welke vraag het meest gesteld wordt. Ons doel is in dit onderzoek niet om een kwantitatieve weergave te geven.

De focusgroepen zullen worden opgenomen en die opnames zullen worden uitgetypt. De inhoud hiervan wordt anoniem behandeld en niet gedeeld met andere organisaties dan De Kindertelefoon en Rutgers. In het eindrapport staan slechts anonieme referenties naar wat er in de focusgroepen vermeld is. Verder kun je altijd besluiten niet meer mee te doen met de focusgroep, ook als dit tijdens de focusgroep is. Wij kunnen echter niet de door jou reeds genoemde vragen of problemen uitsluiten van het onderzoek.

Wanneer je hier vragen over hebt, schroom niet contact met Mirt op te nemen via het e-mailadres l.h.ockels@students.uu.nl.

Met hartelijke groet,

Dionne Witschge, Robbin de Jong, Krista Antal en Mirt Ockels

Bijlage 3: Samenstelling focusgroepen

Tilburg - 22 oktober

De groep bestond uit acht vrouwen en één man. De meesten waren tussen de 25 en 30 jaar oud. Allen waren wit. De respondenten kenden elkaar persoonlijk en de sfeer was gezellig. Er werd vaak gelachen over herkenning. Voor en na de focusgroep, tijdens de schrijfronde en in de pauze werd er honderduit gekletst. De vrijwilligers waren met elkaar in discussie en vulden elkaar aan. Ze waren open en kritisch op elkaars uitspraken en beargumenteerden hun uitspraken. De focusgroep vond plaats in een eigen ruimte op locatie.

Almelo - 23 oktober

De groep bestond uit zes vrouwen en één man. Vier van hen waren onder de 25 jaar, één was 30 en twee anderen rond de 50. De groep kende elkaar goed en de vrijwilligers waren enthousiast en geïnteresseerd. Ze hadden veel informatie en het gesprek viel niet snel stil. Wederom was iedereen wit.

Rotterdam - 23 oktober

De groep bestond uit drie vrouwen. Twee vrouwen van waren ongeveer 50 en na een half uur kwam er nog een vrouw van ongeveer 30, die ook weer eerder wegging. We zaten in een grote ruimte en het was een serieus en rustig gesprek. De deelnemers waren geconcentreerd en namen de tijd om verhalen te vertellen.

Utrecht - 25 oktober

Uiteindelijke grootte was drie vrijwilligers (alle drie wit, twee vrouwen en één man) en één begeleider. De vrijwilligers in deze focusgroep waren begin 20, behalve de begeleider. Twee van de vrijwilligers hadden relatief weinig ervaring in vergelijking met eerdere focusgroepen. De groep bestond uit 1 jongen en 2 meiden, allemaal wit en begin 20 ongeveer. Daarnaast was er ook een begeleidster bij van rond de 45 jaar maar die hield zich redelijk op de achtergrond.

Nijmegen - 25 oktober

Er waren vijf deelnemers, waarvan vier vrijwilligers en één medewerker die eerder als vrijwilliger had gewerkt voor zes jaar. Er was ook een vrijwilliger bij die ook met het forum werkte. Het waren vrij jonge vrijwilligers, met leeftijden tussen de 20 en 27 jaar met uitzondering van de medewerker die 48 jaar oud was.

Groningen - 30 oktober

De groep bestond uit drie vrouwen. Twee werken er ongeveer een jaar, en de derde werkte zo'n 2,5 jaar maar had 15 jaar daarvoor ook 2,5 jaar gewerkt als vrijwilliger. Eén vrijwilliger werkte ook bij het forum van de Kindertelefoon. De vrouwen hadden verschillende leeftijden en niet iedereen was wit. Het was rustig en gezellig en er werd veel gelachen en gekletst door de vrijwilligers.

Amsterdam - 30 oktober

De groep bestond uit drie vrouwen in de 20 en een oudere vrouw. Ze waren allemaal wit. Daarnaast was er een stagiaire bij die nog geen ervaring had en de focusgroep zag als een informatiemoment voor zichzelf. De groep was enthousiast, gemotiveerd en geïnteresseerd en wist veel te vertellen. Toen wij op de locatie aankwamen hing er al een groot vel waar verschillende vrijwilligers van de Kindertelefoon de afgelopen weken onderwerpen en vragen hebben opgeschreven die ze opvielen tijdens gesprekken met kinderen. Bovendien hebben wij samen met de vrijwilligers gegeten en konden wij elkaar beter leren kennen, waardoor de focusgroep heel ontspannen was.